

**Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
MISIONI NË KOSOVË**

**Gjykimi i kërkesave për urdhra për mbrojtje në rastet e
dhunës në familje në Kosovë**

Mars, 2012

Mohim përgjegjësie:

Versioni i këtij publikimi në gjuhën angleze është versioni zyrtar. Gjitha versionet e këtij publikimi në gjuhët tjera janë përkthim nga versioni origjinal në anglisht, si dhe nuk janë dokumente zyrtare.

PËRMBAJTJA

LISTA E SHKURTESAVE DHE AKRONIMEVE.....	2
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	3
1. HYRJE	3
1.1 Raportimet e mëhershme të OSBE-së për dhunën në familje.....	6
1.2 Metodologjia dhe struktura e raportit	6
2. KORNIZA NORMATIVE.....	7
2.1 Standardet ndërkombëtare dhe rajonale për të drejtat e njeriut	7
2.1.1 <i>Instrumentet gjithëpërfshirëse për të drejtat e njeriut</i>	7
2.1.2 <i>Instrumentet e specializuara për të drejtat e njeriut</i>	7
2.2 Korniza ligjore vendase	11
3. MANGËSITË NË ZBATIMIN E LIGJIT PËR MBROJTJE NGA DHUNA NË FAMILJE	15
3.1 Dështimi për të shqyrtuar kërkesat brenda afateve ligjore.....	15
3.2 Dështimi për t'i dalluar llojet e urdhrave për mbrojtje	17
3.3 Mangësitë në formën dhe përmbajtjen e urdhrave sipas Ligjit për mbrojtje nga dhuna në familje.....	19
3.3 Roli i gjykatave kundruall pajtimit të palëve.....	20
4. PËRFUNDIM	23
5. REKOMANDIMET.....	24

LISTA E SHKURTESAVE DHE AKRONIMEVE

KiE	Këshilli i Evropës
CEDAW	Komisioni i OKB-së për Eliminimin e Diskriminimit Kundër Gruas
QPS	Qendrat për Punës Sociale
DEDhNG	Deklarata për Eliminimin e të Gjitha Formave të Dhunës ndaj Gruas
KEDNJ	Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore
GjEDNJ	Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut
IGJK	Instituti Gjyqësor i Kosovës
LMDHF	Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë, Misioni në Kosovë
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara
UNMIK	Misioni i Administratës së Përkohshme të OKB-së në Kosovë

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Dhuna familjare kundër gruas në Kosovë mbetet një problem serioz. Dhuna e tillë përbën jo vetëm krim, por edhe një formë të diskriminimit të bazuar në gjini dhe shkelje e të drejtave të njeriut të grave. Ndonëse Kuvendi i Kosovës e ka miratuar Ligjin për mbrojtje kundër dhunës në familje (LMDHF)¹ për ta rregulluar procesin e lëshimit të urdhrave mbrojtës civil për viktimat e dhunës familjare, ekzistojnë mangësi sistematike në zbatimin e Ligjit nga ana e gjykatave. Në veçanti, kërkesat për urdhra për mbrojtje në rastet e dhunës në familje gjykohen në mënyrë të tillë që nuk është konsistente me dispozitat të këtij ligji. Mangësitë në gjykimin e kërkesave për urdhra për mbrojtje mund të kenë ndikim të thellë në të drejtat e grave në siguri fizike dhe mirëqenie, si dhe në qasjen e tyre në drejtësi dhe të drejtën në mjete efektive juridike. Veç kësaj, këto mangësi tregojnë se institucionet e Kosovës nuk po arrijnë t'i përmbushin standardet e duhura të kujdesit të obligueshme për autoritetet vendore në kuadër të së drejtës ndërkombëtar si reagim ndaj rasteve të dhunës në familje.

Mangësitë në zbatimin e LMDHF-së përfshijnë dështimet në gjykimin e kërkesave për urdhra për mbrojtje në kuadër të afatit ligjor, si dhe dallimin adekuat ndërmjet urdhrave për mbrojtje dhe urdhrave për mbrojtje emergjente. Gjithashtu, ka mangësi në formë dhe përmbajtje të urdhrave për mbrojtje të lëshuar nga gjykata. Shqetësim i veçantë është roli që gjykatat kanë marrë përsipër në lehtësimin e pajtimit ndërmjet viktimave dhe kryerësve të veprave; duke vepruar në këtë mënyrë, në fakt viktimës i mohohet ndihma dhe mbrojtja e kërkuar. Një shqetësim tjetër rrjedh nga neutraliteti gjinor i LMDHF-së; ashtu siç është tani, ai nuk pranon se dhuna në familja prek gratë në veçanti, si dhe që kjo përbën një formë diskriminimi dhe shkelje të të drejtave të njeriut të grave. Përgjithësisht, institucionet e Kosovës nuk kanë arritur t'i përmbushin standardet e kërkuara në zbatimin e legjislacionit, rast pas rasti. Në një shumicë rastesh, mangësitë e vërejtura ishin aq të rënda sa që nuk mund të thuhet se viktimat e dhunës kanë pasur qasje në mjete efektive juridike në gjykatë.

Në mënyrë që gjykimet në rastet e kërkesave për urdhër mbrojtje në pajtim me kërkesat e ligjit vendor dhe standardet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, institucionet relevante duhet t'i ndërmarrin disa hapa. Kuvendi i Kosovës duhet të marrë në konsideratë ndryshimin e Ligjit për mbrojtjen ndaj dhunës në familje për t'i korrigjuar mangësitë e identifikuar nga Misioni i OSBE-së në Kosovë (OSBE). Kryetarët e gjykatave komunale, mes tjerash, duhet të ndërmarrin hapa të menjëhershëm që gjykatat e tyre të veprojnë në pajtueshmëri të rreptë me legjislacionin, si dhe gjyqtarët gjatë gjykimit të kërkesave për urdhra për mbrojtje duhet të përmbahen nga inkurajimi i pajtimit ndërmjet viktimës dhe kryerësit.

1. HYRJE

Ky raport vlerëson gjykimin e kërkesave për urdhra për mbrojtje nga ana e gjykatave të Kosovës në rastet e dhunës në familje. OSBE-ja është e shqetësuar se përkundër miratimit të kornizës së re normative për mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje në Kosovë, mangësitë sistematike në zbatimin e legjislacionit pengojnë qasjen e viktimave të dhunës në familje në mjete efektive juridike.

Departamenti i Shtetit i SHBA-së, në *Raportin për drejtat e njeriut 2010: Kosova*, identifikon “dhunën dhe diskriminimin ndaj grave si një formë të abuzimit shumë të përhapur

¹ Ligji Nr. 03/L – 182 për mbrojtje nga dhuna në familje (LMDHF), 1 korrik 2010.

në Kosovë, si dhe thekson se dhuna në familje ndaj gruas, përfshirë abuzimin bashkëshortor, mbetet “problem i rëndë dhe i vazhdueshëm”.² Gjatë vitit 2010, në Policinë e Kosovës janë raportuar gjithsej 944 incidente të dhunës në familje³. Në gjashtë prej këtyre incidenteve, viktima është vrarë nga kryerësi. Katër incidente shtesë ishin mjaft të rëndë për t’u cilësuar si vrasje në tentativë. Një shumicë dërmuese – 81 për qind – të viktimave gjatë kësaj periudhe ishin gra apo vajza.⁴

Dhuna në familje është fenomen mbarëbotëror. Organizata Botërore e Shëndetësisë ka vlerësuar se “prania jetësore e dhunës fizike nga partneri intim është ndërmjet 13 dhe 61 për qind.”⁵ Qendra e SHBA-së për Kontroll dhe Parandalim të Sëmundjeve ka vlerësuar se në SHBA çdo vit shkaktohen 5.3 milionë incidente jovekjeprurëse të dhunës së partnerit intim ndaj grave.⁶ Thorbjørn Jagland, Sekretar i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës (KiE), theksoi se “çdo ditë, shtatë gra në Evropë rrihen për vdekje” nga partnerët intimë, si dhe “shumë të tjera lëndohen, fizikisht dhe psikologjikisht, dhe njollosen përjetë”.⁷

Pranohet gjerësisht se, pavarësisht që edhe burrat mund të jenë viktima, dhuna në familje është dukuri që prek më shumë gratë për shkak të “autoritetit të pabarabartë historik ndërmjet burrave dhe grave, që mund të ketë çuar në dominimin dhe diskriminimin ndaj grave nga ana e burrave, si dhe në parandalimin e avancimit të plotë të grave”.⁸ Raportuesi Special i OKB-së për Dhunën ndaj Gruas ka theksuar se “përkundër neutralitetit në dukje të termit, dhuna në familje është gati gjithmonë krim specifik gjinor, i kryer nga burrat ndaj grave.”⁹ Si e tillë

² Departamenti i Shtetit i SHBA-së, *Raport për të Drejtat e Njeriut 2010: Kosovë*, 8 prill 2011, f. 32. <http://www.state.gov/documents/organization/160196.pdf> (qasur më 1 Mars 2012).

³ Statistikat paraprake për 2011 tregojnë për një total prej 1046 incidentesh të dhunës në familje të raportuara në Polici të Kosovës gjatë atij viti, një rritje prej pak më shumë se 10% nga viti i kaluar. Megjithatë, duhet të theksohet se këto numra me shumë gjasë nuk e pasqyrojnë numrin total të incidenteve të dhunës në familje në Kosovë gjatë vitit 2010 dhe 2011. Gjerësisht është e ditur se dhuna në familje është një krim nuk është dokumentuar dhe raportuar sa duhet; Shih UNICEF, *Dhuna në familje kundër grave dhe vajzave*, ‘Innocenti Digest’ Nr. 6, qershor 2000, f. 4 dhe OKB Gratë, *Progresi i grave të botës 2011-2012: Në ndjekje të drejtësisë*, 2011, f. 14, <http://progress.unwomen.org/pdfs/EN-Report-Progress.pdf> (qasur më 1 mars 2012).

⁴ Të gjitha statistikat janë ofruar për OSBE-në nga Policia e Kosovës.

⁵ Organizata Botërore e Shëndetësisë, *Studim shumë-kulturor për shëndetin e gruas dhe dhunën në familje ndaj grave: Rezultatet fillestare të pranisë, përfundimet shëndetësore dhe reagimet e grave*, Gjenevë, 2005, pp. xii–xiii. Vlerësimet janë bazuar në intervistat me 24,000 gra në dhjetë shtete (Bangladesh, Brazil, Etiopi, Japoni, Namibi, Peru, Serbi dhe Mal të Zi, Samoa, Tajlandë dhe Tanzani.). http://www.who.int/gender/violence/eho_multicountry_study/Introduction-Chapter1-Chapter2.pdf (qasur më 1 Mars 2012).

⁶ Qendra Shtetërore për Parandalimin dhe Kontrollimin e Lëndimeve, *Kostot e dhunës së partnerëve intimë ndaj gruas në Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, Qendra e SHBA-ve për Kontroll dhe Parandalim të Sëmundjeve, Atlantë, GA, Mars 2003, f. 1. <http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/IPVBook-a.pdf> (qasur më 1 Mars 2012).

⁷ Thorbjørn Jagland, Fjalim për Asamblenë Parlamentare të Këshillit të Evropës (KiE), 11 prill 2011, në dispozicion online në <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/Records/2011/E/1104111500E.htm> (qasur më 1 Mars 2012). Ky fjalim e paralajmëroi hapjen për nënshkrim të Konventës së KiE-së kundër Dhunës në Familje në prill 2011.

⁸ Preambula, Konventa e KiE për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj gruas dhe dhunës në familje (Konventa e KiE kundër Dhunës në Familje), CM (2011) 49 finale, 7 prill 2011. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1772191> (qasur më 1 Mars 2012). Shih edhe vendimet e Komisionit Ndër-Amerikan për të Drejtat e Njeriut në rastin *Lenahan et al v. Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, 21 korrik 2011, para. 163, dhe *Maria da Penha Maia Fernandes v. Brazil*, 16 prill 2001, para. 47.

⁹ Komisioni i OKB-së për të Drejtat e Njeriut, *Raporti i Raportuesit Special për Dhunën ndaj Gruas, Shkaqet dhe pasojat e saj*, znj. Radhika Coomaraswamy, në pajtim me Rezolutën e Komisionit për të Drejtat e Njeriut 1995/85, E/CN.4/1996/53, 5 shkurt 1996, par. 22–23. <http://www.awf.or.jp/pdf/h0001.pdf> (qasur më 1 Mars 2012).

dhuna në familje përbën jo vetëm vepër penale, por edhe formë të diskriminimit në baza gjinore dhe shkelje të të drejtave të njeriut të gruas.

Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GJEDNJ) shpeshherë ka theksuar se Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore (KEDNJ) “ka për qëllim të garantojë jo të drejta teorike apo iluzore, por të drejta praktike dhe efektive”.¹⁰ Në mënyrë të ngjashme, të drejtat ndërkombëtare të njeriut kërkojnë që autoritetet vendore të ushtrojnë kujdes të duhur për parandalimin e dhunës në familje, mbrojtjen e viktimave, si dhe hetimin dhe ndjekjen penale të kryerësve. Për ta përmbushur këtë standard të kujdesit të duhur, mes tjerash, autoritetet duhet të miratojnë legjislacionin përkatës për mbrojtjen e grave nga incidentet e dhunës në familje. Divizioni i OKB-së për Avancimin e Gruas ka vërejtur që, megjithatë, në shumë raste se legjislacioni vendor që penalizon dhunën kundër gruas nuk zbatohet si duhet për shkak të shumë faktorëve, përfshirë këtu qëndrimin e zyrtarëve të zbatimit të ligjit të cilët i dekurajojnë gratë nga raportimi i incidenteve të dhunës në familje, shkallët e larta të hedhjes poshtë të rasteve të raportuara nga ana e policisë, prokurorëve dhe gjyqtarëve, “dështimi i gjykatave për të aplikuar kritere të njëtrajtshme, posaçërisht në lidhje me masat për mbrojtje [të viktimave]”, si dhe “përdorimi i procedurave të pajtimit ndërmjet kryerësit dhe [viktimës] së dhunës në rastet penale dhe të shkurorëzimit në dëm të [viktimës].”¹¹

OSBE-ja është e shqetësuar se pavarësisht miratimit të LMDHF-së, institucionet e Kosovës nuk arrijnë të ushtrojnë kushtin e kujdesit të duhur kur vije deri te zbatimi i LMDHF-së rast pas rasti. Ky boshllëk në zbatim manifestohet më së shumti në katër fusha të shqyrtuara një nga një në këtë raport: së pari, në dështimin për t’i gjykuar kërkesat për urdhra për mbrojtje brenda afatit ligjor; së dyti, dështimi për të bërë dallim ndërmjet urdhrave për mbrojtje dhe urdhrave për mbrojtje emergjente; së treti, mangësitë në formë dhe përmbajtje të urdhrave për mbrojtje të lëshuar nga gjykata, dhe së katërti, rolin e gjykatave në lehtësimin e pajtimit ndërmjet viktimës dhe kryerësit. Një mangësi shtesë e shtjelluar në këtë raport ka të bëjë me neutralitetin gjinor të Ligjit të ri.¹²

Më saktësisht, raporti rekomandon ndryshimin e Ligjit për mbrojtjen nga dhuna në familje, ashtu që të saktësohen më qartë kriteret që bëjnë dallimin ndërmjet urdhrit për mbrojtje dhe urdhrit për mbrojtje emergjente, për ta përmirësuar neutralitetin gjinor të Ligjit dhe për të

¹⁰ Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut (KEDNJ), 87 UNTS 103, ETS 5; e miratuar nga Këshilli i Evropës më 4 nëntor 1950, që hyri në fuqi më 3 shtator 1953. Shih, mes tjerash, aktgjykimin e GJEDNJ-së në rastin *Opuz v. Turqia*, 9 qershor 2009, par. 165. Në këtë rast, GJEDNJ gjeti që Turqia kishte shkelur obligimet e saj për të mbrojtur gratë nga dhuna në familje dhe për herë të parë mbajti qëndrim se dhuna e bazuar në gjini është formë diskriminimi sipas KEDNJ-së.

¹¹ Divizioni i OKB-së për Avancimin e Gruas, *Raporti i takimit të grupit të ekspertëve për praktikën e mira në Legjislacionin për dhunën ndaj gruas* (Raporti i grupit të ekspertëve), Vjenë, 26–28 maj 2008, f. 7. [http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20\(final%201.11.08\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20(final%201.11.08).pdf) (qasur më 1 Mars 2012). Për sa i përket përdorimit të pajtimit, shih edhe raportin e Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së *Ndërprerja e dhunës ndaj gruas: nga fjalët në veprime; Studim i Sekretarit të Përgjithshëm*, A/61/122/Add. 1 dhe Corr. 1, 2006, f. 97, që thekson se organet e traktatit të OKB-së kanë shprehur shqetësim lidhur me “përdorimin e pajtimit ndërmjet kryerësit dhe viktimës së dhunës” dhe kanë shprehur shqetësimin e posaçëm se procedurat e tilla janë në dëm të viktimës. <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/publications/English%20Study.pdf> (qasur më 1 Mars 2012).

¹² *Raporti i Raportuesit të Posaçëm për Dhunën ndaj Gruas, Shkaqet dhe pasojat e saj*, Yakin Erturk, Shtojcë: 15 vite të dhunës ndaj grave në OKB, shkaqet dhe pasojat e saj (1994–2009) – Shqyrtim kritik; Asambleja e Përgjithshme e OKB-së A/HRC/11/6/Add. 5, 27 maj 2009, par. 68, që thekson se ligjet që rregullojnë dhunën në familje “nuk përmbushin kërkesat e kujdesit të duhur nëse [ato] janë neutrale në aspektin gjinor” <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a3f5fc62.html> (qasur më 1 Mars 2012).

pranuar më qartë se dhuna në familje prek më shumë gratë; veç kësaj, raporti rekomandon që IGJK të vazhdojë të ofrojë trajnime për gjyqtarët e lëndëve civile në lidhje me trajtimin e kërkesave për urdhra mbrojtës.

1.1 Raportimet e mëhershme të OSBE-së për dhunën në familje

OSBE-ja ka raportuar më parë në lidhje me çështjen e dhunës në familje dhe trajtimit të saj para gjykatave të Kosovës.¹³ Në qershor 2011, ajo nxjerri një raport për urdhrat për mbrojtje emergjente në rastet e dhunës në familje.¹⁴ Ky raport është përgatitur si reagim pas qëllimit për vdekje të një viktime të dhunës në familje, që pohohet të jetë kryer nga burri i saj i ndarë. Tri jave e gjysmë para vdekjes së saj, viktima kishte paraqitur kërkesë për urdher për mbrojtje emergjente në gjykatën komunale. Përkundër obligimit të qartë ligjor që kërkesat e tilla duhet të gjykohen brenda 24 orëve pas dorëzimit në gjykatë, gjatë kohës së vdekjes, rasti i saj ende nuk ishte gjykuar. OSBE-ja e ka identifikuar këtë rast si shembull të zvarritjeve të shumta sistematike në dëgjimin e kërkesave për urdhra për mbrojtje emergjente në rastet e dhunës në familje.

1.2 Metodologjia dhe struktura e raportit

Metodologjia e përdorur në përgatitjen e këtij raporti përfshin vëzhgime të seancave gjyqësore, analiza të shkresave të lëndëve dhe shënime të tjera të gjykatave. Gjatë periudhës 12 mujore ndërmjet tetorit 2010 dhe tetorit 2011, monitoruesit e gjykatave të OSBE-së kanë vëzhguar procedurat gjyqësore në gjithsej 55 kërkesa për urdhra për mbrojtje dhe urdhra për mbrojtje emergjente. Nga 55 kërkesat, OSBE-ja ka përzgjedhur 11 raste shembuj që ilustrojnë çështje të caktuara që kanë të bëjnë me pajtueshmërinë me kornizën ligjore dhe standardet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut. Veç kësaj, monitoruesit e OSBE-së kanë kryer intervista me gjyqtarë civilë, përfaqësues të Qendrës për Mirëqenie Sociale, Mbrojtës të Viktimave, avokatë dhe palë të tjera të interesit të sistemit të drejtësisë kudo në Kosovë. Gjithashtu, OSBE-ja ka shqyrtuar dokumentet relevante, duke përfshirë konventat dhe traktatet, deklaratat, rezolutat, rekomandimet e raportet ndërkombëtare dhe rajonale, si dhe jurisprudencën e gjykatave rajonale dhe organeve të traktateve, si dhe tërë legjislacionin përkatës në Kosovë.

Ky raport është i ndarë në pesë. Pjesa 2 shtjellon standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe kornizën vendore normative relevante për gjykimin e kërkesave për urdhra për mbrojtje në rastet e dhunës në familje. Pjesa 3 analizon, në kuptim të pajtueshmërisë së tyre me ato standarde, 11 shembujt nga rastet e urdhra për mbrojtje të monitoruar nga OSBE-ja. Këto raste shembuj analizojnë katër fushat kryesore problematike ku OSBE-ja ka vërejtur boshllëk në zbatimin e LMDHF-së. Raporti përfundon me disa rekomandime për Kuvendin e Kosovës, Gjykatat dhe Këshillin Gjyqësor të Kosovës (KGJK).

¹³ Shih Raportin e OSBE-së për *Rastet e Dhunës në Familje në Kosovë*, korrik 2007, në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/26468> dhe *Procedurat Gjyqësore në kuadër të dhunës në familje*, nëntor 2009, në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/40398> (qasur më 1 Mars 2012); OSBE *Katalogu për Këshilla dhe Ndihmë për Viktimat e Dhunës në Familje* në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/88709> (qasur më 1 Mars 2012).

¹⁴ Raporti reagues i OSBE-së: *Urdhrat për mbrojtje emergjente në rastet e dhunës në familje*, (qershor 2011).

2. KORNIZA NORMATIVE

2.1 Standardet ndërkombëtare dhe rajonale për të drejtat e njeriut

2.1.1 Instrumentet gjithëpërfshirëse për të drejtat e njeriut

Një varg instrumentesh gjithëpërfshirëse për të drejtat e njeriut në nivel ndërkombëtar dhe rajonal përmbajnë të drejta dhe ndalesa me rëndësi të posaçme për rastet e dhunës në familje. Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut¹⁵ garanton të drejtën në jetë, liri dhe siguri të njerëzve¹⁶ dhe ndalon torturën si dhe “trajtimin apo ndëshkimin mizor, çnjerëzor apo degradues.”¹⁷ Ajo garanton mbrojtje të barabartë para ligjit “pa asnjë diskriminim”¹⁸ dhe “mjete efektive juridike nga tribunalet kompetente vendore për aktet e shkeljeve të të drejtave themelore [...] të siguruara me kushtetutë apo me ligj”. Të gjithë “kanë të drejtë që në barazi të plotë të kenë dëgjim të drejtë dhe publik nga ana e një tribunali të pavarur dhe të paanshëm për gjykimin e të drejtave dhe obligimeve përkatëse”.¹⁹ Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike²⁰ përsëritë dhe fuqizon këto garanci²¹, siç vepron edhe KEDNJ në nivel rajonal.²² GJEDNJ ka krijuar një trupë të tërë të jurisprudencës që merret në mënyrë specifike me implikimet e garancitë e KEDNJ-së për rastet e dhunës në familje; kjo trupë e jurisprudencës do të shtjellohet më tej më poshtë.²³

2.1.2 Instrumentet e specializuara për të drejtat e njeriut

Disa instrumente të specializuara për të drejtat e njeriut në nivel ndërkombëtar dhe rajonal, bashkë me vendimet e nxjerra nga gjykatat rajonale për të drejtat e njeriut dhe organet e traktateve të OKB-së, përbëjnë kornizën ndërkombëtare ligjore për të drejtat e njeriut që rregullon fushën e dhunës ndaj grave, duke përfshirë dhunën në familje. Sipas kësaj kornize ligjore, dhuna në familje ndaj grave në Kosovë përbën jo vetëm krim, por edhe formë diskriminimit të bazuar në gjini dhe shkelje e të drejtave të njeriut të gruas. 20 vitet e fundit kanë shënuar artikullimin gradual të standardeve të kujdesit të duhur që duhet shfrytëzuar në vlerësimin e përshtatshmërisë së reagimit të autoriteteve vendore për rastet e dhunës në

¹⁵ Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut, Asambleja e Përgjithshme e OKB-së, 10 dhjetor 1948, 217 A (III).

¹⁶ Po aty, neni 3.

¹⁷ Po aty, neni 5.

¹⁸ Po aty, neni 7.

¹⁹ Po aty, neni 10.

²⁰ Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike, Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së 2200A (XXI), 21 UN GAOR Supp. (No. 16) at 52, UN Doc. A/6316 (1966); 999 UNTS 171; 6 ILM 368 (1967), miratuar më 16 dhjetor 1966, hyri në fuqi 23 mars 1976.

²¹ Shih në veçanti nenin 2(3) (e drejta në mjete efektive juridike), neni 6(1) (e drejta në jetë), neni 7 (ndalimi i torturës dhe trajtimit mizor, çnjerëzor apo degradues), neni 9(1) (e drejta në liri dhe siguri të personave), neni 14(1) (e drejta në dëgjim të drejtë dhe publik nga ana e një tribunali kompetent, të pavarur dhe të paanshëm) dhe neni 26 (e drejta në barazi para ligjit dhe në mbrojtje të barabartë të ligjit, pa diskriminim).

²² Shih KEDNJ, në veçanti nenin 2 (e drejta në jetë), neni 3 (ndalimi i torturës dhe trajtimit mizor, çnjerëzor apo degradues), neni 5(1) (e drejta në liri dhe siguri), neni 6(1) (e drejta në dëgjim të drejtë dhe publik në kohë të arsyeshme nga ana e një tribunali kompetent, të pavarur dhe të paanshëm të themeluar me ligj), neni 8 (e drejta në respektimin e jetës private dhe familjare) neni 13 (e drejta në mjete efektive juridike) dhe neni 14 (ndalimi i diskriminimit).

²³ Tetë standardet e numëruara të të drejtave ndërkombëtare të njeriut, përfshirë KEDNJ, si dhe trupa e së praktikës gjyqësore në kuadër të këtyre tetë standardeve, janë drejtpërsëdrejti të aplikueshme në Kosovë dhe në rast të kundërtshënies, kanë prioritet mbi kornizën ligjore të Kosovës: shih Rregulloren e UNMIK-ut 1999/24 për Ligjin e aplikueshëm në Kosovë, neni 1.3(b); Rregullorja e UNMIK-ut 2001/9 për Kornizën Kushtetuese për Vetëqeverisje të Përkohshme në Kosovë, neni 3.2(b); dhe nenet 22(2) dhe 53 të Kushtetutës së Kosovës të miratuar më 2008.

familje. Ky standard i kujdesit të duhur tani njihet si rregull i ri i së drejtës ndërkombëtare zakonore.²⁴

Me miratimin e Deklaratës për eliminimin e dhunës kundër gruas (DEDhNG) në vitin 1993²⁵, Asambleja e Përgjithshme e OKB-së konfirmoi që “dhuna ndaj gruas përbën shkelje të drejtave dhe lirive themelore të grave dhe se pengon apo shfuqizon gëzimin e këtyre të drejtave dhe lirive”. Asambleja e Përgjithshme e OKB-së shprehu shqetësimin e saj për “dështimin afatgjatë për të mbrojtur dhe promovuar këto të drejta dhe liri në rastet e dhunës ndaj grave”.²⁶ DEDhNG i bën thirrje autoriteteve vendase që “të ndjekin me të gjitha mjetet e përshtatshme dhe pa vonesë një politikë të eliminimit të dhunës ndaj gruas”²⁷ duke, ndër të tjera, ushtruar kujdesin e duhur për të parandaluar, hetuar, si dhe për të dënuar, në përputhje me legjislacionin vendas, aktet e dhunës ndaj gruas “pa marrë parasysh nëse këto akte janë kryer nga shteti apo personat privat”.²⁸ Autoritetet e tilla duhet të sigurojnë që gratë të cilat i nënshtrohen dhunës “kanë qasje në mekanizmat e drejtësisë” dhe në përputhje me legjislacionin vendas “në mjetet juridike efikase dhe të drejta për dëmin që ato kanë përjetuar” dhe që duhet “t’i njoftojnë gratë për të drejtat e tyre gjatë kërimit të drejtësisë nëpërmjet mekanizmave të tillë”.²⁹ Autoritetet duhet gjithashtu që të ndërmarrin masa për të siguruar se zyrtarët për zbatimin e ligjit dhe zyrtarët publikë përgjegjës për zbatimin e politikave për parandalimin, hetimin dhe dënimin e dhunës ndaj gruas janë trajnuar për t’u sensibilizuar për nevojat e grave”.³⁰

Në vitin 2004, Asambleja e Përgjithshme e OKB-së miratoi Rezolutën për eliminimin e dhunës në familje ndaj grave.³¹ Me këtë rezolutë u pranua që dhuna në familje “është shqetësim publik dhe i bën thirrje Shteteve që të ndërmarrin veprime serioze për të mbrojtur viktimat dhe për të parandaluar dhunën në familje”³², si dhe për “të siguruar një mbrojtje më të madhe për gratë nëpërmjet, ndër të tjera dhe kurdoherë që është e përshtatshme, urdhrave për kufizimin e bashkëshortëve të dhunshëm që të hyjnë në shtëpinë e familjes, ose për ndalimin e bashkëshortëve të dhunshëm që të kontaktojnë viktimën”.³³

²⁴ *Lenaghan et al. v. Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, më lart, shënimi 8, par. 123 dhe 124 dhe Aktgjykimi i Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GJEDNJ) në rastin *Opuz v. Turqi*, 9 qershor 2009, par. 79. Shih edhe L. Hasselbacher, *Obligimet Shtetërore kundër Dhunës në Familje: Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut, Kujdesi i Duhur dhe Mbrojtja minimale ligjore ndërkombëtare*, Northwestern Journal of International Human Rights, Vëllimi 8, Botimi 2 (Pranverë 2010), par. 27–32.

²⁵ Deklarata për eliminimin e të gjitha formave të dhunës ndaj gruas (DEDHNG), Rezoluta 48/04 e Asamblesë së Përgjithshme të OKB, 20 dhjetor 1993. DEDHNG është përshkruar nga Sekretari i Përgjithshëm i OKB si një “parim udhëheqës” që përcakton kornizën për analizë dhe veprim në nivelin ndërkombëtar dhe atë kombëtar”. Shih Asamblenë e Përgjithshme të OKB-së, *Studim i hollësishëm për të gjitha format e dhunës ndaj gruas: raport i Sekretarit të Përgjithshëm*, A/61/122/Shtojca. 1, 6 korrik 2006, paragrafi 5. http://www.unescap.org/esid/gad/issues/Violence/S-G_study_VAW_2006.pdf (qasur më 1 Mars 2012).

²⁶ Po aty, preambula.

²⁷ Po aty.

²⁸ Po aty, neni 4(c).

²⁹ Po aty, neni 4(d).

³⁰ Po aty, neni 4(i).

³¹ Rezoluta 58/147 e Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së për eliminimin e dhunës në familje ndaj gruas, A/RES/58/147, 19 shkurt 2004. <http://www.worldlii.org/int/other/UNGARsn/2003/185.pdf> (qasur më 1 Mars 2012).

³² Po aty, neni 1(d).

³³ Po aty, neni 7(e).

Më herët gjatë këtij viti, KiE miratoi Konventën për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj gruas dhe dhunës në familje (konventa për dhunën në familje e KiE)³⁴ që njeh se “realizimi *de jure* dhe *de facto* i barazisë ndërmjet meshkujve dhe femrave është një element kyç për parandalimin e dhunës ndaj gruas”.³⁵ Konventa për dhunën në familje zbatohet “për të gjitha format e dhunës ndaj gruas, duke përfshirë dhunën në familje e që prek gratë në mënyrë të shpërpjesëtuar”.³⁶ Konventa kërkon nga shtetet anëtare që të “ushtrojnë kujdesin e duhur për të parandaluar, hetuar, dënuar dhe përcaktuar korrigjimin e akteve të dhunës, që janë të mbuluara nga fushëveprimi i kësaj konvente, e të cilat janë kryer nga aktorët joshitetëror”.³⁷ Shtetet anëtare duhet të “mbrojnë të gjitha viktimat nga çfarëdo akti tjetër i dhunës”³⁸ dhe gjithashtu duhet që të “ndërmarrin masat e domosdoshme legjislative apo të tjera për të siguruar se viktimat marrin informatat e duhura dhe me kohë për shërbimet mbështetëse në dispozicion dhe masat ligjore në një gjuhë të cilën e kuptojnë”.³⁹

Përveç mjeteve juridike me të drejtën penale, konventa kërkon nga shtetet anëtare që t’iu “sigurojnë viktimave mjetet e duhura me të drejtën civile kundër kryerësit”.⁴⁰ Në lidhje me urdhrat kufizues apo urdhrat për mbrojtje, shtetet anëtare duhet të sigurojnë se urdhrat e tillë janë “në dispozicion për mbrojtje të menjëhershme dhe pa ndonjë barrë të panevojshme financiare apo administrative për viktimën”, se “shqiptohen për një periudhë të caktuar apo derisa të ndryshohen apo shfuqizohen” dhe se “kurdoherë që është e nevojshme, ato shqiptohen *ex parte* e hyjnë menjëherë në fuqi”.⁴¹ Për më tepër, shtetet anëtare do të “sigurojnë që shkeljet e urdhrave kufizues apo për mbrojtje që janë shqiptuar [...] do t’i nënshtrohen sanksioneve ligjore ose penale efikase, proporcionale dhe zbindëse”.⁴² Shtetet anëtare duhet të “mbrojnë të drejtat dhe interesat e viktimave [të dhunës në familje], duke përfshirë nevojat e tyre të veçanta si dëshmitarë gjatë të gjitha fazave të hetimeve dhe procedurave gjyqësore”⁴³ dhe duhet ta mbrojnë viktimën “nga frikësimi, hakmarrja dhe viktimizimi i përsëritshëm”.⁴⁴

Tanimë ekziston një sistem ligjesh në rritje nga gjykatat rajonale për të drejtat e njeriut, duke përfshirë GJEDNJ dhe Gjykatën ndër-amerikane të drejtave të njeriut, si dhe nga organet e kartave themeluese të OKB-së, duke përfshirë Komisionin e OKB-së për të drejtat e njeriut dhe Komisionin e OKB-së për eliminimin e diskriminimit ndaj gruas (Komisioni CEDAW), që kanë përcaktuar standardin e kujdesit të duhur në kontekstin e rasteve të dhunës në familje. Dy aktgjykimet më të fundit të GJEDNJ kanë gjetur autoritetet vendase përgjegjëse për dështim në ushtrimin e kujdesit të duhur për mbrojtjen e duhur të viktimave të dhunës në familje. Në rastin e parë, për të cilin u vendos në vitin 2008, GJEDNJ ka vendosur që

³⁴ Konventa e Këshillit të Evropës (KiE) për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj gruas dhe dhunës në familje, CM (2011) 49 përfundimtare, 7 prill 2011, e hapur për nënshkrim më 11 maj 2011. Deri më tani, 16 shtete anëtare nënshkruan konventën. Meqë institucionet e Kosovës janë jashtë KiE-së, Konventa shihet në rastin më të mirë si diçka bindëse se sa obliguese për institucionet e Kosovës. Megjithatë, shpallja e përsëritshme e standardit të kujdesit të duhur në kontekstin e një traktati rajonal për të drejtat e njeriut duhet të konsiderohet si një fuqizim i mëtejshëm i standardit të kujdesit të duhur në cilësinë e një rregulli në lindje të së drejtës ndërkombëtare zakonore.

³⁵ Po aty, preambula.

³⁶ Po aty, neni 2(1).

³⁷ Po aty, neni 5(2).

³⁸ Po aty, neni 18(1).

³⁹ Po aty, neni 19.

⁴⁰ Po aty, neni 29(1).

⁴¹ Po aty, neni 53(2).

⁴² Po aty, neni 53(3).

⁴³ Po aty, neni 56(1).

⁴⁴ Po aty, neni 56(1)(a). Kjo mbrojtje duhet gjithashtu t’i ofrohet familjarëve të viktimave dhe dëshmitarëve.

obligimet pozitive të autoriteteve vendase “mund të përfshijnë, në rrethana të caktuara, obligimin për të mirëmbajtur dhe për të zbatuar në praktikë një kornizë të duhur ligjore që mundëson mbrojtjen nga aktet e dhunës të kryera nga individët privat”.⁴⁵ GJEDNJ theksoi “cenueshmërinë e veçantë të viktimave të dhunës në familje dhe nevojën për përfshirjen aktive të shtetit në mbrojtjen e tyre.”⁴⁶

Në rastin e dytë, për të cilin u vendos në vitin vijues, GJEDNJ gjeti se autoritetet vendase dështuan në obligimet e tyre pozitive për të mbrojtur të drejtën e jetës së një gruaje, e cila u qëllua për vdekje nga dhëndri. Gjykata vendosi që autoritetet vendase duhet të “ndërmarrin hapat e duhur për të ruajtur jetën e atyre të cilët janë brenda juridiksionit [të tyre].” GJEDNJ vendosi se në rrethana të duhura ekziston “një obligim pozitiv i autoriteteve për të ndërmarrë masa parandaluese operative për të mbrojtur një individ, jeta e së cilit është në rrezik nga veprat penale të individit tjetër”.⁴⁷ GJEDNJ gjeti se ishte “e qartë” se kryerësi kishte një histori të dhunës në familje ndaj viktimës dhe se “prandaj kishte një rrezik të konsiderueshëm të dhunës së mëtejshme”, dhe vendosi që “dështimi për të ndërmarrë masat e arsyeshme, të cilat do të mund të kishin pasur një ndikim real në ndryshimin e përfundimit apo zbutjen e dëmit, është i mjaftueshëm për t’u thirrur në përgjegjësinë e shtetit”.⁴⁸

Këto aktgjykime të GJEDNJ nënvizojnë nevojën e autoriteteve vendase për vendosjen e masave efikase të mbrojtjes për viktimat e dhunës në familje. Për më tepër, ato përcaktojnë parimin se dështimi i autoriteteve vendase për ushtrimin e kujdesit të duhur në mbrojtjen e grave, të cilat janë viktimat të dhunës në familje, përbën diskriminim në bazë të gjinisë dhe shkelje të drejtave të gruas për mbrojtje të barabartë para ligjit.

Komisioni i CEDAW gjithashtu ka vërejtur⁴⁹ se Konventa e OKB-së për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Gruas⁵⁰, që është drejtpërdrejt e zbatueshme në gjykatat e Kosovës, kërkon nga autoritetet që të veprojnë me kujdes të duhur për të parandaluar, hetuar, ndjekur dhe dënuar rastet e dhunës në familje.

Në raportin e saj të vitit 2009 për Asamblenë e Përgjithshme të OKB-së, raportuesja speciale e OKB-së për dhunën ndaj gruas, shkaqet dhe pasojat, theksoi se ligji vendas kundër dhunës në familje “nuk përmbush kërkesat e kujdesit të duhur nëse ai [...] është asnjëherë ndaj gjinisë”.⁵¹ Në një kritikë të vitit 2007 për asnjëherë gjinore të kornizës së politikave dhe legjisllacionit vendas kundër dhunës në familje në Holandë, raportuesja speciale theksoi që qasja asnjëherë gjinore ndaj dhunës në familje “dështon në pranimin e asaj që shumica dërrmuese e rasteve të dhunës në familje kanë të bëjnë me dhunën e ushtruar nga meshkujt

⁴⁵ *Bevacqua dhe S kundër Bullgarisë*, Aktgjykim i GJEDNJ, i datës 12 qershor 2008, paragrafi 65.

⁴⁶ Po aty.

⁴⁷ *Opuz kundër Turqisë*, Aktgjykim i GJEDNJ, i datës 9 qershor 2009, paragrafi 128.

⁴⁸ Po aty, paragrafët 134–136. Shih po ashtu *Lenahan dhe të tjerët kundër Shteteve të Bashkuara të Amerikës, shënimi 8 më sipër*.

⁴⁹ Komisioni për Eliminimin e Diskriminimit Kundër Gruas, Rekomandimi i Përgjithshëm nr. 19 (sesioni i 11-të, 1992), UN Doc. A/47/38, para. 9; A. T. kundër. *Hungarisë*, Qëndrimet e Komisionit për Eliminimin e Diskriminimit Kundër Gruas, miratuar më 26 janar 2005, Komunikata Nr.: 2/2003, para. 9.2 et seq.

⁵⁰ Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Dhunës Kundër Gruas, Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së 34/180, 19 dhjetor 1979, në fuqi nga 3 shtatori 1981.

⁵¹ Shënimi 12 më sipër. Shih gjithashtu raportin e grupit të ekspertëve, shënimi 11 më sipër, i cili rekomandon në faqen 15 që legjisllacioni që ka të bëjë me dhunën ndaj gruas duhet të jetë “i ndjeshëm ndaj gjinisë, jo i verbër ndaj gjinisë”.

ndaj partnerëve të tyre femra, aktuale ose të mëparshme”.⁵² Në këtë aspekt do të duhej të rivlerësohet korniza ligjore vendase në Kosovë që diskutohet më poshtë.

2.2 Korniza ligjore vendase

Në vitin 2010, Kuvendi i Kosovës miratoi LMDHF.⁵³ LMDHF e përkufizon “dhunën në familje” si “një ose më shumë vepra apo lëshime të qëllimshme që i bëjnë një person personit tjetër me të cilin është ose ka qenë në marrëdhënie familjare si këto,”⁵⁴ por nuk kufizohet në “përdorimin e forcës fizike ose presionit psikik”⁵⁵, shkaktimin apo kanosjen për shkaktimin e “dhembjes fizike apo vuajtjes psikike”⁵⁶, “shkaktimin e ndenjës së frikës, rrezikshmërisë personale apo cenimit të dinjitetit”⁵⁷, “sulmin fizik pa marrë parasysh pasojat”⁵⁸, “ofendimin, sharjen, thirrjen me emra ofendues dhe mënyra tjera të shqetësimit të dhunshëm”⁵⁹, “përsëritjen e vazhdueshme të sjelljes me qëllim të përuljes [së viktimës]”⁶⁰, “marrëdhënien seksuale pa pëlqim dhe keqtrajtimin seksual”⁶¹, “kufizimin e kundërligjshëm të lirisë së lëvizjes [së viktimës]”⁶², “dëmtimin apo shkatërrimin e pronës, dhe kanosjen për ta bërë këtë”⁶³, “vënien [e viktimës] në pozitën që ai/ajo të frikësohet për gjendjen fizike, emocionale dhe ekonomike”⁶⁴, hyrjen dhe/ose largimin me dhunë të viktimës nga “banesa e përbashkët ose banesa e viktimës”⁶⁵ dhe rrëmbimin.⁶⁶

Qëllimi parësor i LMDHF është “parandalimi e dhunës në familje, në të gjitha format e saj”.⁶⁷ Ajo çfarë vlen të theksohet është se në asnjë dispozitë të LMDHF nuk njihet se gratë janë viktimat në numrin më të madh të dhunës në familje; megjithatë, ligji përcakton se i “kushtohet vëmendje e veçantë fëmijëve, të moshuarve dhe personave me aftësi të kufizuara”. LMDHF parashikon përmbushjen e qëllimit të parandalimit me anë të nxjerrjes së urdhrave për mbrojtje që shqiptojnë “masat mbrojtëse” të caktuara ndaj kryerësve të dhunës në familje.⁶⁸ Masat e tilla mbrojtëse mund të përfshijnë “trajtimin psikosocial”⁶⁹, “ndalimin e

⁵² Zbatimi në Rezolutën 60/251 të Asamblesë së Përgjithshme të 16 marsit 2006 të titulluar “Human Rights Council”: Raport i raportueses speciale për dhunën ndaj gruas, shkaqet dhe pasojat e saj, Yakin Erturk, Shtojca: Misioni në Holandë; Këshilli i të Drejtave të Njeriut A/HRC/4/34/Add. 4, 7 shkurt 2007 para. 40. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/4session/reports.htm> (qasur më 21 shkurt 2012).

⁵³ LMDHF, shënimi 1 më sipër. Sipas nenit 29, LMDHF “shfuqizon Rregulloren e UNMIK-ut nr. 2003/12 për mbrojtjen nga dhuna në familje.”

⁵⁴ Po aty, neni 2(1)(2).

⁵⁵ Po aty, neni 2(1)(2.1).

⁵⁶ Po aty, neni 2(1)(2.2).

⁵⁷ Po aty, neni 2(1)(2.3).

⁵⁸ Po aty, neni 2(1)(2.4).

⁵⁹ Po aty, neni 2(1)(2.5).

⁶⁰ Po aty, neni 2(1)(2.6).

⁶¹ Po aty, neni 2(1)(2.7).

⁶² Po aty, neni 2(1)(2.8).

⁶³ Po aty, neni 2(1)(2.9).

⁶⁴ Po aty, neni 2(1)(2.10).

⁶⁵ Po aty, neni 2(1)(2.11).

⁶⁶ Po aty, neni 2(1)(2.12).

⁶⁷ Po aty, neni 1(1). Neni 1(2) përcakton si “qëllime” shtesë të LMDHF “trajtimin e kryerësve të dhunës në familje” dhe “lehtësimin e pasojave”.

⁶⁸ Po aty, neni 3(4). LMDHF parashikon se këto masa mbrojtëse do të “mbrojnë personin i cili është ekspozuar dhunës [në familje], duke mënjeluar rrethanat që ndikojnë apo mund të ndikojnë në kryerjen e veprave tjera”.

⁶⁹ Po aty, neni 4. Megjithatë, vlen të theksohet që kjo masë mbrojtëse nuk mund të zbatohet për shkak se nuk janë nxjerrë aktet nënligjore nga Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale. Neni 28 përcakton nxjerrjen e

afrimit viktimës së dhunës në familje”⁷⁰, “ndalimin e shqetësimit të personave të ekspozuar ndaj dhunës”⁷¹, “largimin [e kryerësit] nga banesa, shtëpia, apo hapësira tjetër e banimit”⁷², “shoqërimin e viktimës së dhunës për marrjen e gjësëndeve personale”⁷³, “trajtimin mjekësor nga varësia prej alkoolit dhe substancave psikotrope”⁷⁴, “marrjen e sendit” që është përdorur në kryerjen e veprës apo veprave të dhunës në familje⁷⁵ dhe “masat mbrojtëse pasurore”.⁷⁶ Gjykata komunale mund të shqiptojë ose një urdhër mbrojtje, ose një urdhër mbrojtje emergjente.⁷⁷ Kërkesat për cilindo lloj të urdhrit mund të parashtrahet nga viktimë⁷⁸, avokati i viktimës⁷⁹, mbrojtësi i viktimës⁸⁰, ose në rastet kur viktimë është i/e mitur, nga përfaqësuesi i Qendrës për Punë Sociale⁸¹. Kërkesa për urdhër mbrojtje emergjente mund gjithashtu të parashtrahet ose “nga personi me të cilin [viktimë] ka lidhje familjare”⁸² ose “nga një person i cili është në dijeni të drejtpërdrejtë për një vepër apo më tepër vepra të dhunës në familje

akteve nënligjore gjashtë muaj pas hyrjes në fuqi të LMDHF. Megjithatë, deri në datën e publikimit të këtij raporti nuk është nxjerrë asnjë akt nënligjor.

⁷⁰ Po aty, neni 5.

⁷¹ Po aty, neni 6(1). Kur shqiptohet masa mbrojtëse në përputhje me nenin 6(1), neni 6(2) përcakton që “kujdestaria e fëmijës përkohësisht i besohet viktimës së dhunës në familje, ndërsa e drejta prindërore i hiqet kryerësit të dhunës në familje.”

⁷² Po aty, neni 7.

⁷³ Po aty, neni 8.

⁷⁴ Po aty, neni 9. Megjithatë, vlen të theksohet se kjo masë mbrojtëse nuk mund të zbatohet për shkak se nuk janë nxjerrë aktet nënligjore nga Ministria e Shëndetësisë. Neni 28 përcakton nxjerrjen e akteve nënligjore gjashtë muaj pas hyrjes në fuqi të LMDHF. Megjithatë, deri në datën e publikimit të këtij raporti nuk është nxjerrë asnjë akt nënligjor.

⁷⁵ Po aty, neni 10.

⁷⁶ Po aty, neni 11.

⁷⁷ Po aty, nenet 13–18. Në nenin 22, LMDHF gjithashtu përcakton që Policia e Kosovës mund të shqiptojë “një urdhër për mbrojtjen e përkohshme emergjente”. Në mbështetje të nenit 22(1), kërkesa për një urdhër të tillë mund të parashtrahet në Policinë e Kosovës “jashtë orarit të punës së gjykatave”.

⁷⁸ Po aty, nenet 13(1)(1) dhe 13(2)(1).

⁷⁹ Po aty, nenet 13(1)(2) dhe 13(2)(2).

⁸⁰ Po aty, nenet 13(1)(3) dhe 13(2)(3). Mbrojtësi i viktimës duhet ta merr pëlqimin e viktimës para parashtrimit të kërkesës në emër të tij apo saj. Mbrojtësit e viktimës punojnë nën ombrellën e Divizionit për Mbrojtje dhe Ndihmë të Viktimave të Ministrisë së Drejtësisë. Përgjegjësitë e tyre ndaj viktimave të dhunës në familje nuk janë të përkufizuara mirë me LMDHF; siç u theksua më lartë, ata mund të parashtrajnë kërkesa në emër të viktimave. Në përputhje me nenin 15 apo 16, ata mund të ftohen – sipas lirisë së veprimit të gjykatës – për të dëshmuar në seancën e dëgjimit për kërkesën. Megjithatë, roli *de facto* që ata kanë marrë përsipër në rastet e dhunës në familje është më shumë i mbrojtësit se sa i dëshmitarit. Në rastet e vëzhguara nga vëzhguesit e OSBE-së, mbrojtësit e viktimave shpeshherë paraqesin provat dhe kanë fjalën e fundit në vend (dhe përveç) avokatit të viktimës. Ky rol nuk është përcaktuar me LMDHF. Vëzhgimi nga OSBE-ja ka zbuluar se nga një rajon i gjykatës komunale në tjetrin brenda Kosovës – madje edhe brenda po të njëjtit rajon - ka mospërputhje të konsiderueshme në lidhje me rolin e mbrojtësve të viktimave gjatë seancave të dëgjimit të këtyre kërkesave. Siç u vëzhguar, kjo mospërputhje në praktikë mund të burojë nga mungesa e dispozitave të qarta ligjore për përgjegjësitë e mbrojtësve të viktimave në rastet e shqiptimit të urdhrave mbrojtës për dhunën në familje.

⁸¹ Po aty, nenet 13(1)(4) dhe 13(2)(5). Qendrat për Punë Sociale (QPS) janë organe qeveritare që funksionojnë në çdo komunë të Kosovës, nën ombrellën e departamentit për punë dhe mirëqenie sociale. Roli i tyre është i përcaktuar me nenin 7 të Ligjit për shërbimet sociale dhe familjare. Siç u theksua më lartë, QPS mund të parashtrajë kërkesën në rast se viktimë është i mitur. Për më tepër, në përputhje me nenin 15 dhe 16, nëse parashtruesi është i moshës nën 18 vjet, ose nëse veprat e pretenduara të dhunës në familje kanë ndikim në personin i cili është i moshës nën 18 vjet, atëherë përfaqësuesi i QPS mund – sipas lirisë së veprimit të gjykatës – të ftohet për të dëshmuar në seancën e dëgjimit për kërkesën. QPS kanë edhe përgjegjësi tjera sipas Ligjit për familjen të Kosovës (Ligji nr. 2004/32 për familjen, i shpallur me Rregulloren e UNMIK-ut nr. 2006/7, 16 shkurt 2006) dhe Ligjit për shërbimet sociale dhe familjare (Ligji nr. 02/L-17 për shërbimet sociale dhe familjare, i shpallur me Rregulloren e UNMIK-ut nr. 2005/46, 14 tetor 2005) që mund të kryqëzohen apo bien ndesh me përgjegjësitë e tyre në lidhje me rastet e dhunës në familje.

⁸² Po aty, neni 13(2)(4).

ndaj [viktimës]]”⁸³. Kërkesa duhet të përmbajë “një përshkrim të hollësishëm të gjendjes faktike dhe kur është e mundur duhet t’i bashkëngjiten “provat [...] si dhe arsyet për parashtrimin e kërkesës”.⁸⁴

Gjykata vendos për kërkesat për urdhër mbrojtje brenda 15 ditëve pas parashtrimit në gjykatë.⁸⁵ Megjithatë, kërkesat për urdhër mbrojtje emergjente kanë një afat më të shkurtër shqyrtimi: gjykata duhet të vendos brenda 24 orëve pas parashtrimit të kërkesës.⁸⁶ Gjatë shqyrtimit të cilësdo lloj kërkesë, gjykata “mban seancën e dëgjimit”⁸⁷ ku mund të dëgjohen viktimat⁸⁸ dhe kryerësi i dhunës.⁸⁹ Gjykata gjithashtu mund të dëgjojë parashtruesin e kërkesës⁹⁰, nëse ai është dikush tjetër përveç viktimës. Përfaqësuesi i QPS mund të dëgjohet në rastet kur kërkesa në shqyrtim është për një urdhër mbrojtje dhe kur parashtruesi i kërkesës është i moshës nën 18 vjet apo i mungon zotësia e veprimit, ose kur “veprat e supozuara të dhunës në familje kanë ndikim në personin i cili është i moshës nën 18 vjet ose nuk ka zotësi të veprimit”.⁹¹ Për më tepër, mund të dëgjohet “cilindo dëshmitar të cilin gjykata e konsideron të domosdoshëm”. Në rastet kur kërkesa në shqyrtim është për një urdhër mbrojtje emergjente, atëherë mund të dëgjohet “çdo dëshmitar i cili ka njohuri për dhunën në familje.”⁹²

Në rast se kërkesa në shqyrtim është për një urdhër mbrojtje, atëherë gjykata mund ta bëjë dëgjimin dhe ta shqiptojë urdhrin në mungesë të kryerësit “nëse personi i tillë është thirrur në mënyrë të rregullt dhe nëse kërkesa është mbështetur në dëshmi të mjaftueshme.”⁹³ Megjithatë, në rast se kërkesa në shqyrtim është për një urdhër mbrojtje emergjente, atëherë kushti sipas LMDHF është paksa më ndryshe: gjykata, “sipas nevojës”, mund ta bëjë dëgjimin dhe ta shqiptojë urdhrin në mungesë të kryerësit”.⁹⁴

Testi për shqiptimin ose të urdhrit mbrojtës, ose të urdhrit për mbrojtje emergjente është i njëjtë: gjykata duhet ta shqiptojë urdhrin “në rastet kur dyshon se kryerësi i dhunës pashmangshëm rrezikon shëndetin, sigurinë ose mirëqenien [e viktimës]”.⁹⁵ Të dyja llojet e urdhrave duhet të cekin masën mbrojtëse apo masat e shqiptuara nga gjykata, si dhe të dyja duhet të cekin se shkelja e urdhrit përbën vepër penale.”⁹⁶ Vendimi për shqiptimin e urdhrit

⁸³ Po aty, 13(2)(6). Përveç kësaj, në përputhje me nenin 13(3) kërkesën për urdhër mbrojtje apo urdhër mbrojtje emergjente mund ta parashtrinë “OJQ-të që janë të njoftuara me problemin e viktimës dhe që janë të njoftuara mirë për trajtimin e tyre.”

⁸⁴ Po aty, neni 14(1)(1.4). Në përputhje me nenin 14(1)(1.5), kërkesa duhet të përmbajë “propozimin” e masës mbrojtëse apo masave të cilat i kërkon viktimat.

⁸⁵ Po aty, neni 15(1).

⁸⁶ Po aty, neni 16(1).

⁸⁷ Po aty, nenet 15(2) dhe 16(2).

⁸⁸ Po aty, nenet 15(2)(1) dhe 16(2)(1). Ndryshe, gjykata mund të dëgjojë avokatin e viktimës ose mbrojtësin e viktimave.

⁸⁹ Po aty, nenet 15(2)(2) dhe 16(2)(2). Ndryshe, gjykata mund të dëgjojë avokatin e kryerësit.

⁹⁰ Po aty, nenet 15(2)(3) dhe 16(2)(3).

⁹¹ Po aty, neni 15(2)(4). Megjithatë, vëreni se nuk ka ndonjë dispozitë gjegjëse për rastet kur kërkesa në shqyrtim është për një urdhër mbrojtje emergjente.

⁹² Po aty, neni 16(2)(4).

⁹³ Po aty, neni 15(3).

⁹⁴ Po aty, neni 16(3). Në rrethana të tilla, gjykata mund të shfrytëzojë “mjetet e tjera alternative, duke përfshirë ato elektronike.”

⁹⁵ Po aty, neni 17(1).

⁹⁶ Po aty, nenet 18(1)(2) dhe 18(3)(2). Përveç kësaj, të dy llojet e urdhrave duhet të njoftojnë palët për të drejtën e ankesës dhe për të drejtën e ndihmës nga përfaqësuesi i autorizuar.

mbrojtës ose të urdhrorit për mbrojtje emergjente duhet të jetë i arsyetuar; ai duhet të lidhë faktet e rastit me masat e veçanta mbrojtëse të shqiptuara.⁹⁷

Urdhri për mbrojtje emergjente “lëshohet përkohësisht”⁹⁸ dhe duhet të përmbajë datën e dëgjimit për vërtetimin e tij “e cila duhet të jetë brenda tetë (8) ditëve prej shqiptimit të urdhrorit për mbrojtje emergjente”⁹⁹. Urdhri për mbrojtje shqiptohet për një periudhë kohore jo më shumë se 12 muaj dhe mund të vazhdohet për jo më shumë se 24 muaj.¹⁰⁰ Urdhri për mbrojtje emergjente skadon në fund të dëgjimit për vërtetimin e tij.¹⁰¹ Në rast se vërtetohet urdhri për mbrojtje emergjente, gjykata shqipton menjëherë urdhrin për mbrojtje.¹⁰² Pasi që të shqiptohet, cilitdo urdhër ekzekutohet menjëherë dhe duhet t’i dërgohet menjëherë kryerësit si dhe policisë së Kosovës (policisë).¹⁰³

Policia është “organi kompetent për ekzekutimin e masave mbrojtëse”.¹⁰⁴ Policia e Kosovës duhet “t’i përgjigjet secilit njoftim për veprat ose kërcënimet e dhunës në familje ose shkeljes së urdhrorit për mbrojtje apo të urdhrorit për mbrojtje emergjente pa marrë parasysh se kush e ka bërë njoftimin.”¹⁰⁵

Nëse ekziston “dyshimi i arsyeshëm se është kryer vepra që ka të bëjë me dhunën në familje, Policia e Kosovës e ndalon kryerësin e supozuar në pajtim me ligjin”.¹⁰⁶ Policia duhet të “përdorë mjete të arsyeshme për të mbrojtur viktimën dhe për të parandaluar dhunën”.¹⁰⁷ Këto mjete përfshijnë “informimin e viktimës për të drejtat [e tij ose saj] në përputhje me [këtë] ligj”¹⁰⁸ dhe “largimin e të pandehurit nga banesa [...] e [viktimës] apo ndonjë pjese të saj në rastin kur me anë të urdhrorit për mbrojtje ose urdhrorit për mbrojtje emergjente caktohet masa e paraparë me [këtë] ligj”.¹⁰⁹

Shkelja “në tërësi ose e pjesshme” e urdhrorit për mbrojtje ose e urdhrorit për mbrojtje emergjente është vepër penale që dënohet me “gjobë prej dyqind (200) euro deri më dymijë (2000) euro ose me burgim deri në gjashtë (6) muaj.”¹¹⁰ Shkelja e përsëritur e urdhrorit për mbrojtje ose e urdhrorit për mbrojtje emergjente “konsiderohet rrethanë rënduese për kryerësin e veprës.”¹¹¹ Shkelja e urdhrorit për mbrojtje ose e urdhrorit për mbrojtje emergjente “do të ndiqet menjëherë *ex officio*”¹¹²

⁹⁷ Ligji nr. 03/L-006 për procedurën kontestimore (LPK), i datës 20 shtator 2008, që ka filluar të zbatohet nga gjykatat në Kosovë më 6 tetor 2008.

⁹⁸ LMDHF, shënimi 1, më sipër, neni 2(1)(10).

⁹⁹ Po aty, neni 18(1)(3)(4).

¹⁰⁰ Po aty, neni 18(2).

¹⁰¹ Po aty, neni 18(4).

¹⁰² Po aty, neni 18(5)(2).

¹⁰³ Po aty, neni 17(2). Urdhri duhet t’iu dërgohet QPS dhe “palëve të tjera në procedurë”.

¹⁰⁴ Po aty, neni 3(6).

¹⁰⁵ Po aty, neni 24(1).

¹⁰⁶ Po aty, neni 24(2). Duhet të theksohet që kjo dispozitë trajton vetëm me ato incidente të dhunës në familje që janë kryer pas lëshimit të urdhrorit për mbrojtje. Legjislacioni vendor në fushën penale përmban dispozita të tjera lidhur me krimet që përfshijnë dhunën në familje; por, shtjellimi i tyre tejkalon fushëveprimin e këtij raporti.

¹⁰⁷ Po aty, neni 24(3).

¹⁰⁸ Po aty, neni 24(3)(2).

¹⁰⁹ Po aty, neni 24(3)(8).

¹¹⁰ Po aty, neni 25(1).

¹¹¹ Po aty, neni 25(2).

¹¹² Po aty, neni 26(1).

3. MANGËSITË NË ZBATIMIN E LIGJIT PËR MBROJTJE NGA DHUNA NË FAMILJE

OSBE-ja ka vërejtur një numër mangësish serioze në procedurën e shqyrtimit nga gjykatat në Kosovë të kërkesave për urdhër mbrojtjeje dhe urdhër mbrojtjeje emergjente për rastet e dhunës në familje. Këto mangësi përfshijnë dështimin për të shqyrtuar kërkesat brenda afateve kohore të parapara me LMDHF-in, dështimi për të dalluar në mënyrë adekuate urdhrat për mbrojtje nga urdhrat për mbrojtje emergjente, mangësitë në formën dhe përmbajtjen e urdhrave të lëshuar në përputhje me LMDHF-in dhe në rolin e gjykatave në pajtimin e palëve.

3.1 Dështimi për të shqyrtuar kërkesat brenda afateve ligjore

OSBE-ja ka vërejtur më herët që vonesat në zgjidhjen e lëndëve civile përbëjnë problem sistematik në gjykatat e Kosovës.¹¹³ Vonesa të tilla janë veçanërisht brengosëse kur ndodhin në kontekstin e shqyrtimit të kërkesave për urdhra mbrojtjeje në rastet e dhunës në familje. Këto kërkesa, për arsye të vetë natyrës së tyre, janë çështje që kërkojnë trajtim urgjent; për më tepër, LMDHF përcakton afate kohore për dëgjimin dhe zgjidhjen e tyre. Siç u përmend më herët në këtë raport¹¹⁴, gjykata duhet ta mbajë seancën e dëgjimit dhe të vendosë përkitazi me kërkesat për urdhër mbrojtjeje brenda 15 ditëve pas pranimit të saj, ndërsa, në rastin e kërkesave për urdhër mbrojtjeje emergjente, ta mbajë seancën dëgjimore dhe të vendosë brenda njëzet e katër (24) orëve prej parashtrimit të tyre. Me gjithë këto afate ligjore të detyrueshme, OSBE-ja ka vështuar raste të shumta ku kërkesat për urdhra mbrojtjeje, madje edhe për urdhra mbrojtjeje emergjente, kanë mbetur të pazgjidhura për shumë javë, e në disa raste edhe për muaj të tërë, siç mund të shihet në shembujt e rasteve të shtjelluar në hollësi më poshtë.

Më 24 maj 2011, viktimat – një grua dhe vëllai i saj – parashtruan një kërkesë për urdhër mbrojtjeje nga kryerësi i dhunës, gjegjësisht bashkëshorti i gruas. Kërkesa përmbante hollësira për dhunën fizike dhe psikike shumëvjeçare të ushtruar ndaj gruas, që kulminoi me sulmin e 3 majit 2001 ku ajo pësoi një numër plagësh serioze, duke përfshirë edhe thyerje të eshtrave të fytyrës. Kërkesës i ishin bashkëlidhur raportet e spitalit, me hollësira mbi lëndimet që kishte pësuar viktimja, raporti i policisë, fotografi të lëndimeve dhe dokumentacioni lidhur me procedurën penale të nisur kundër të kryerësit të dhunës për kryerje të veprës së sulmit. Pas sulmit, kryerësi i dhunës gjithashtu kishte kërcënuar vëllain e gruas; lidhur me këtë incident, kundër tij ishte nisur edhe një procedurë tjetër penale. Gjykata mblodhi seancën e dëgjimit më 27 korrik 2011; mirëpo, kjo seancë u shty menjëherë pasi që u konstatua se as mbrojtësi i viktimës dhe as përfaqësuesi i QPS-së nuk ishin të pranishëm, edhe pse të ftuar në mënyrë të rregullt. Në mungesë të këtyre dy zyrtarëve, gjykata vendosi që nuk ishin përmbushur kushtet për ta mbajtur seancën dëgjimore. Më 5 gusht 2001, kur u rihap seanca dëgjimore, përfaqësuesi i QPS-së prapë dështoi që të paraqitej në gjykatë. Megjithatë, këtë herë gjykata vendosi që meqë nuk ishte sugjeruar të ishte kryer dhunë ndaj fëmijëve të mitur të çiftit, seanca dëgjimore mund të mbahej edhe në mungesë të këtij përfaqësuesi. Gjykata dëgjoi dëshmitë e viktimave dhe të kryerësit, si

¹¹³ Për shembull, shih raportin “Gjykimi i rasteve familjare në Kosovë: Çështjet lidhur me menaxhimin e lëndëve” e OSBE-së; (Shkurt, 2011), <http://www.osce.org/kosovo/75768?download=true> (e qasur më 1 Mars 2012).

¹¹⁴ Shih më sipër fq. 12.

dhe paraqitjet e avokatit të viktimës dhe të mbrojtësit të viktimës. Pas dëgjimit gjykata lëshoi urdhrin për mbrojtje.

Urdhri për mbrojtje në shembullin e rastit të përshkruar më sipër u lëshua shtatëdhjetepesë (75) ditë pas parashtrimit të kërkesës nga viktimat. Kjo është pesëfishi i afatit kohor të paraparë me LMDHF. Kjo vonesë më shumë se dymujore, prej datës kur u parashtrua kërkesa deri në mbajtjen e seancës së parë dëgjimore, thjeshtë nuk është parashikuar me LMDHF dhe nuk do të duhej të kishte ndodhur. LMDHF gjithashtu nuk parasheh as vonesa si rrjedhojë të mosparaqitjes së mbrojtësit të viktimës dhe të përfaqësuesit të QPS-së. LMDHF nuk i obligon këta zyrtarë që të paraqiten në seancën e dëgjimit, por ua lë në diskrecion të tyre; kur ata dështuan të paraqiten në gjykatë, edhe pse të ftuar në mënyrë të rregullt, seanca dëgjimore është dashur të mbahej në mungesë të tyre. Nëse ftohen lidhur me një rast, këta zyrtarë janë të obliguar që të paraqiten në gjykatë; në rast se dështojnë që të paraqiten, ata mund të ballafaqohen me pasoja, duke përfshirë këtu edhe gjokitjet. Mirëpo kjo çështje është në mes të gjykatës dhe dëshmitarit të ftuar. Megjithatë, nuk është dashur të lejohet që të ndikojë në vazhdimësinë e dëgjimit dhe të shqiptimit të vendimit për kërkesën brenda afatit kohor të paraparë me LMDHF.

Shembulli i rastit në vijim, i cili ka të bëjë me një kërkesë për urdhër mbrojtjeje emergjente, paraqet vonesë edhe më flagrante në dëgjimin dhe marrjen e vendimit përkitazi me kërkesën:

Më 11 janar 2011, viktimat parashtror kërkesë për urdhër mbrojtjeje emergjente nga kryerësi i dhunës në familje, gjegjësisht bashkëshorti i saj. Kërkesa përmbante hollësira të episodeve të dhunës fizike dhe psikike të kryer kundër viktimës gjatë martesës njëzetedyvjeçare të çiftit, duke kulminuar me sulmin e para një muaji që e la viktimën të paaftë për t'u ngritur nga shtrati për dy ditë. Pas sulmit, të cilin viktimat e kishte raportuar në polici, ajo e braktisi kryerësin dhe morri me vete edhe tre prej fëmijëve të tyre të mitur. Seanca e parë e dëgjimit u mbledh më 29 mars 2011; mirëpo, kjo seancë u shty menjëherë meqë as viktimat e as kryerësi i dhunës nuk ishin ftuar në mënyrë të rregullt për t'u paraqitur në gjykatë, dhe as mbrojtësi i viktimës e as përfaqësuesi i QPS-së, që të dy të ftuar në mënyrë të rregullt, nuk u paraqitën. Seancat pasuese të dëgjimit u mbledhën më 8 prill, 27 prill, 13 maj dhe 31 maj 2011; por, që të gjitha dëgjimet u shtynë menjëherë si rrjedhojë e dështimeve të palëve dhe të zyrtarëve përkrahës për t'u paraqitur. Në secilin prej këtyre dëgjimeve u përsërit i njëjti skenar faktik: në dosjen e gjykatës mungonin provat që fletëthirrja u ishte dërguar në mënyrë të rregullt viktimës dhe kryerësit, ndërsa mbrojtësi i viktimës dhe përfaqësuesi i QPS-së, edhe pse të ftuar në mënyrë të rregullt, që të dy dështuan që të paraqiteshin seancë pas seance. Më 1 qershor 2011, viktimat u paraqit në gjykatë – pa e pranuar fletëthirrjen – për ta tërhequr kërkesën e saj meqë në ndërkohë ajo ishte pajtuar me kryerësin. Për rrjedhojë, gjykata vendosi që kërkesa të “konsiderohej e tërhequr”.

Në rastin e shembullit të paraqitur më sipër, prej datës së parashtrimit të kërkesës deri në mbajtjen e seancës së parë të dëgjimit kanë kaluar plotë 77 ditë. Kjo për një urdhër mbrojtjeje emergjente, për të cilin gjykata është e obliguar që ta mbajë dëgjimin dhe shqiptojë vendimin brenda 24 orëve nga parashtrimi i kërkesës. Vështirësitë në dërgimin e fletëthirrjeve, të cilat duket të jenë shkaktare për pjesën e mbetur të vonesës – 64 ditë të tjera – nuk mund të jenë arsye për një vonesë të tillë aq të gjatë. E përballur me vështirësi të vazhdueshme në thirrjen e palëve, gjykata ka qenë e obliguar që të marrë përsipër një rol më proaktiv në menaxhimin e

procesit të thirrjes duke kërkuar, për shembull, ndihmën e policisë në dërgimin e fletëthirrjeve, ose të përpiquej që të kontaktonte palët përmes telefonit.

Që nga nxjerrja e raportit të OSBE-së mbi urdhrat për mbrojtje emergjente në qershor të vitit 2011 – që shprehimisht paraqiste shqetësimet lidhur me vonesat e kësaj natyre dhe pasojat që mund t'i kenë viktimat nga ato¹¹⁵ – OSBE-ja ka vërejtur një përmirësim në mënyrën në të cilën gjykata komunale e Prishtinës/Priştina i trajton kërkesat për urdhra mbrojtjeje emergjente.¹¹⁶ Ky përmirësim është i rëndësishëm; shpresohet që gjykatat e tjera komunale do të ndjekin shembullin e gjykatës komunale të Prishtinës/Priştina, duke ndërmarrë hapa për t'ju dhënë më shumë prioritet rasteve të dhunës në familje me qëllim të zgjidhjes me kohë të tyre. Më poshtë është paraqitur në hollësi një rast që përbën shembull të praktikës së mirë për sa i përket shqiptimit me kohë të vendimit për kërkesat për urdhër mbrojtjeje emergjente:

Më 5 shtator 2011, viktima parashtroi kërkesë në gjykatë për një urdhër mbrojtjeje emergjente nga kryerësi i dhunës, gjegjësisht bashkëshorti i saj. Kërkesa u parashtroi si rezultat i një incidenti që kishte ndodhur më 3 shtator 2011, ku i pandehuri kishte sulmuar viktimën duke i shkaktuar asaj lëndime trupore. Të bashkëlidhura me kërkesën ishin raportet mjekësore të spitalit me hollësira mbi lëndimet që kishte pësuar viktima dhe raporti i policisë pas sulmit. Gjykata mbajti seancën e dëgjimit më 6 shtator 2011 dhe dëgjoi dëshmitë e viktimës dhe të kryerësit, si dhe paraqitjet e mbrojtësit të viktimës. Gjykata vendosi për të lëshuar urdhrin për mbrojtje emergjente menjëherë pas përfundimit të seancës. Në dëgjimin e 13 shtatorit 2011 për ta vërtetuar urdhrin, gjykata dëgjoi më shumë dëshmi të viktimës dhe të kryerësit, si dhe paraqitje të tjera të mbrojtësit të viktimës. Menjëherë pas mbarimit të kësaj seance dëgjimi, gjykata vendosi që ta vërtetojë urdhrin për mbrojtje emergjente duke lëshuar një urdhër mbrojtjeje të vlefshëm për gjashtë muaj.

3.2 Dështimi për t'i dalluar llojet e urdhrave për mbrojtje

Siç u përmend më herët në këtë raport, LMDHF parasheh që me rastin e parashtimit të kërkesës për masa mbrojtëse gjykata mund të lëshojë njërin prej dy llojeve të ndryshme të urdhrave për mbrojtje.¹¹⁷ Edhe pse LMDHF e përkufizon urdhrin për mbrojtje emergjente si një urdhër që “shqiptohet përkohësisht” dhe përcakton afate kohore të ndryshme për shqyrtimin e kërkesave përkatëse, në të vërtetë ai nuk bën dallimin mes urdhrit për mbrojtje emergjente në njërën anë, dhe urdhrit të zakonshëm të mbrojtjes për raste të natyrës joemergjente, në anën tjetër.

Testi për shqiptimin e cilitdo lloj urdhri është po i njëjti: urdhri shqiptohet në rastet kur gjykata “dyshon se kryerësi i dhunës pashmangshëm rrezikon sigurinë, shëndetin ose mirëqenien e [viktimës]”.¹¹⁸ Duke pasur parasysh këtë dështim të legjislacionit për t'i dalluar dy llojet e urdhrave për mbrojtje, ndoshta nuk është edhe aq befasuese që si rrjedhim viktimat gjatë

¹¹⁵ Shënimi 14 më sipër.

¹¹⁶ Në një intervistë të mbajtur më 10 gusht 2011, një gjykatës civil nga gjykata komunale e Prishtinës/Priştina njoftoi OSBE-në që para nxjerrjes së raportit në qershor të vitit 2011, rastet e dhunës në familje u caktoheshin gjyqtarëve njëherë në muaj, së bashku me lëndët e tjera të fushës civile. Ndërsa, siç raporti gjyqtari, pas shpërndarjes së raportit praktika e gjykatës ndryshoi ashtu që këtyre lëndëve filloi t'u jepej më shumë përparësi dhe të caktoheshin si lëndë urgjente. Ky ndryshim i praktikës demonstroi që gjykata ka ndërmarrë hapa konkretë për të adresuar rekomandimet e dhëna në raportin e qershorit 2011.

¹¹⁷ Shih fq. 12 sipër.

¹¹⁸ Neni 17(1), LMDHF, shënimi 1 sipër.

përgatitjes së kërkesave të tyre, si dhe gjykatat gjatë dëgjimit dhe shqiptimit të vendimeve përkitazi me ato, shpeshherë dështojnë t'i dallojnë mirë njërin prej tjetrit. Si viktimat ashtu edhe gjykatat shpeshherë duket se i trajtojnë këto dy kategori pak a shumë si sinonime të njëra-tjetrës. Kjo vërtetohet edhe në rastet e dy shembujve të mëposhtëm:

Më 25 maj 2001, viktimja parashtrroi kërkesë në gjykatë për një urdhër mbrojtjeje emergjente nga kryerësi i dhunës në familje, gjegjësisht bashkëshorti i saj. Kërkesa përmbante hollësira të historisë së keqtrajtimeve dhe të dhunës fizike së ushtruar ndaj viktimës gjatë martesës tetëmbëdhjetëvjeçare të çiftit. Në mars të vitit 2011, viktimja kishte braktisur shtëpinë e bashkëshortit, duke marrë me vete dy fëmijët e mitur të tyre. Më 23 maj 2011, kryerësi i dhunës kishte shkuar në shtëpinë e vëllait të viktimës – ku viktimja kishte kërkuar strehim – dhe kishte sulmuar viktimën dhe dy fëmijët e tyre, duke i shkaktuar viktimës lëndime trupore. Kërkesës i ishte bashkëlidhur raporti mjekësor me hollësira mbi lëndimet që kishte pësuar viktimja. Gjykata mbledhi një seancë dëgjimi më 27 maj 2011, por ajo u shty menjëherë për shkak të mosparaqitjes as të viktimës e as të kryerësit të dhunës, si dhe në dosjen e lëndës mungonin dëshmitë për të treguar se ndonjëra nga ato ishte ftuar në mënyrë të rregullt. Seanca u rihap më 7 qershor 2011, por u shty prapë sepse viktimja u paraqit mirëpo kryerësi i dhunës jo dhe, prapë, në dosjen e lëndës mungonte dëshmia për të treguar se ai ishte ftuar në mënyrë të rregullt. Në dëgjimet pasuese të mbajtura më 21 dhe 24 qershor 2011, gjykata dëgjoi dëshmitë e të dyja palëve, viktimës dhe kryerësit të dhunës. Pas seancës së 24 qershorit, gjykata lëshoi urdhër mbrojtjeje kundër të paditurit me vlefshmëri tremujore. Në arsyetimin e vendimit, gjykata përmend që viktimja kishte kërkuar “urdhër mbrojtjeje”, gjë që është gabim, sepse viktimja në të vërtetë kishte kërkuar urdhër mbrojtjeje emergjente.

Të premten, më 22 korrik 2011, një grua dhe vajza e saj e rritur parashtruan kërkesë në gjykatë për urdhër mbrojtjeje nga kryerësi i dhunës në familje, ish-bashkëshorti i gruas. Mirëpo, në formularin që i kishin bashkëlidhur kërkesës, viktimat dukej t'i kërkonin gjykatës që në vend të urdhër mbrojtjes të lëshonte urdhër mbrojtjeje emergjente. Kërkesa u parashtrua si rezultat i incidentit të një dite më parë, ku nga sa thuhej, kryerësi i dhunës kishte sulmuar viktimat duke i lënduar që të dyja, dhe gruas i kishte shkaktuar lëndime serioze. Të bashkëlidhura me kërkesën ishin raportet mjekësore me hollësira mbi lëndimet që kishin pësuar të dy viktimat, si dhe raporti i spitalit me hollësira mbi lëndimet që kishte pësuar nëna. Në seancën dëgjimore të mbajtur të hënën, më 25 korrik 2011, gjykata dëgjoi dëshmitë e të dy viktimave dhe të kryerësit të dhunës. Pas përfundimit të seancës dëgjimore, gjykata lëshoi një urdhër mbrojtjeje. Në arsyetimin e vendimit, gjykata përmendte që viktimat kishin “parashtruar kërkesë për [një] urdhër mbrojtjeje nga kryerësi” dhe që gjithashtu kishin kërkuar nga gjykata që “ta lëshonte urdhrin për mbrojtje emergjente”. Mirëpo, më tutje, gjykata nuk jepte komente lidhur me dykuptimësinë e kësaj kërkesë.

Në rastin e shembullit të fundit, derisa arsyet e dhëna prej gjykatës nuk adresonin qartë çështjen se çfarë lloj urdhri viktimat kishin pasur ndërmend ta kërkonin, gjykata megjithatë ishte e gatshme që ta marrë iniciativën për ta shqiptuar vendimin përkitazi me kërkesën sa më shpejtë që të ishte e mundur. Kërkesa u parashtrua të premten, ndërsa vendimi u shqiptua të hënën, që nënkupton se vendimi për kërkesën në fakt u shqiptua brenda 24 orë pune. Duke pasuar parasysh këtë dykuptimësi të të dyjave, të legjislacionit dhe kërkesës në fjalë, kjo ishte një përgjigje gjyqësore adekuate që demonstroi një qasje proaktive në menaxhimin e rastit. Mirëpo, në realitet, për shkak të fundjavës në mes, vendimi mbi kërkesën në fakt nuk u

shqiptua brenda 24 orëve, ashtu siç parashihet me LMDHF. Duke pasur parasysh kërkesat e legjislacionit dhe nevojat që kanë viktimat për mbrojtje emergjente, viktimat gëzonin të drejtën që në vend të 24 orë pune kërkesa e tyre të shqyrtohej brenda 24 orëve.

3.3 Mangësitë në formën dhe përmbajtjen e urdhrave sipas Ligjit për mbrojtje nga dhuna në familje

Siç u përmend më herët në këtë raport¹¹⁹, sipas LMDHF, në urdhrat e lëshuar duhet të ceken masa ose masat mbrojtëse të caktuara nga gjykata, dhe kryerësit të dhunës në familje t'i tërhiqet vërejtja se shkelja e urdhrit përbën vepër penale. Gjithashtu, në këta urdhra palët duhet të njoftohen për të drejtën e ankesës dhe të drejtën për ndihmë nga përfaqësuesit e autorizuar. Në rastin e urdhrave për mbrojtje emergjente duhet që gjithashtu të ceket data e dëgjimit për vërtetimin e urdhrit për mbrojtje emergjente. Gjithashtu, siç u përmend më sipër në raport¹²⁰, vendimi për shqiptimin e urdhrit për mbrojtje ose urdhrit për mbrojtje emergjente duhet të arsyetohet; duhet të sigurohet ndërlidhja në mes fakteve të rastit dhe urdhrit përkatës për mbrojtje që shqiptohet. Pavarësisht këtyre detyrimeve ligjore, OSBE-ja ka vënë re që në shumë raste të monitoruara, urdhrave të shqiptuar u mungojnë të paktën disa nga informatat e domosdoshme, siç e ilustron shembulli i rastit në vijim:

Më 6 prill 2011, viktima i parashtrori kërkesë gjykatës për urdhër mbrojtjeje emergjente. Po atë ditë, gjykata mbajti seancën e dëgjimit dhe, pas dëgjimit të viktimës dhe të kryerësit të dhunës, vendosi ta lëshonte urdhrin për mbrojtje emergjente të viktimës. Në urdhër ishin cekur masat mbrojtëse dhe kohëzgjatja e vlefshmërisë së tyre, si dhe njoftimi për të drejtën për ankesë të kryerësit të dhunës, si dhe afatin për ta bërë këtë. Urdhri gjithashtu përmbante njoftimin për kryerësin se moszbatimi i urdhrit për mbrojtje emergjente është vepër penale. Përfundimisht, në urdhër kryerësi njoftohej se parashtrimi i ankesës nuk e ndalon ekzekutimin e masave mbrojtëse. Mirëpo, në urdhër nuk ishte cekur data e dëgjimit për vërtetimin e urdhrit. Për më tepër, në vendim nuk ishte paraqitur arsyetimi dhe nuk ishin cekur faktet mbi të cilat bazohej ai, dhe as se si masat mbrojtëse të caktuara ndërlidheshin me faktet e rastit. Më 15 prill 2011, gjykata mbajti dëgjimin për vërtetimin e urdhrit, në përfundim të të cilit vendosi ta vërtetojë urdhrin për mbrojtje emergjente dhe t'i vazhdojë masat mbrojtëse të shqiptuara më parë edhe për tre muaj të tjerë. Sidoqoftë, vendimi i gjykatës nuk ishte i arsyetuar.

Mangësi tjetër, e vënë re nga OSBE-ja, në urdhrat e lëshuara sipas LMDHF-së ka të bëjë me llojin e masave mbrojtëse që shqiptohen nga gjykatat. Ligji në mënyrë të qartë përcakton masat, të cilat mund të urdhërohen.¹²¹ Përkundër këtyre masave mbrojtëse në dispozicion, OSBE-ja ka monitoruar raste, në të cilat gjykatat kanë shqiptuar masa, që nuk kanë qenë të përcaktuara qartë në LMDHF, siç e ilustron edhe shembulli në vijim:

Në përmbylljen e seancës dëgjimore, më 24 shkurt 2011, gjykata ka shqiptuar një numër të masave për mbrojtje të përkohshme, të cilat do të zbatoheshin në pritje të lëshimit të urdhrit përfundimtar për mbrojtje, sipas kërkesës së viktimës. Njëra prej këtyre masave e obligon viktimën – tanimë në trajtim psikiatrik- të vazhdojë me pranimin e trajtimit të tillë derisa të merret vendim i prerë për kërkesën në fjalë. Më 11 mars 2011, gjykata merr vendimin për lëshimin e urdhrit për mbrojtje. Njëra prej

¹¹⁹ Shih më sipër në fq. 13.

¹²⁰ Shih fq. 11, po aty.

¹²¹ Shih Pjesën 2.2, sipër.

masave për mbrojtje paraqet obligim për viktimën që të vazhdojë me trajtim psikiatrik për periudhën e ardhshme tremujore, me mundësi të zgjatjes. Një masë tjetër shqiptuar për të gjitha palët, të cilët kanë jetuar në shtëpinë e njëjtë, ka qenë orari që ka rregulluar orët dhe minutat e caktuara, ku ata janë lejuar të shfrytëzojnë banjën e përbashkët. Masa e mëtejme për mbrojtje ka kufizuar lëvizjen e viktimës brenda shtëpisë, përveç rasteve urgjente.

Masat mbrojtëse të hollësishme të përmendura lartë shkojnë përtej asaj çfarë parashihet me LMDHF-në. Ndonëse, legjislacioni parasheh shqiptimin e masës për trajtimin psiko-social të kryesit të dhunës në familje¹²², nuk ekziston asnjë autoritet legjislativ, përmes të cilit gjykata do të mund të urdhërojë që viktima t'i nënshtrohet ose vazhdojë t'i nënshtrohet trajtimit të tillë. Në mënyrë të ngjashme, masat për mbrojtje, që kanë të bëjnë me ndarjen e shtëpisë, shkojnë përtej asaj çfarë parashihet në LMDHF. Ndërsa, gjykata mund të urdhërojë kryesin e veprës që “të lejojë [viktimën] të shfrytëzojë banesën, të cilën e përdorin së bashku ose ndonjë pjesë të saj”¹²³, dhe në ndërkohë mund të caktojë “ndonjë masë tjetër, që është e domosdoshme për të mbrojtur sigurinë, shëndetin ose mirëqenien e [viktimës]”, LMDHF-ja nuk i parasheh masat, të cilat kufizojnë lirinë e lëvizjes së viktimës.

OSBE-ja gjithashtu ka vërejtur që disa masave për mbrojtje, të caktuara nga gjykata, u mungon preciziteti i mjaftueshëm si për shembull, kur me urdhrin me të cilin i shqiptohet kryerësit masa e ndalimit të afrimit viktimës së dhunës, brenda “distancës së caktuar”¹²⁴ nuk saktësohet distanca e ndaluar në metra. Ky problem ka gjasë të paraqitet nga përdorimi i urdhrave shabllon, pa i kushtuar vëmendje të duhur plotësisht të të gjitha hollësive të nevojshme. Më tutje, OSBE-ja ka vënë në pah, që masat për mbrojtje shpeshherë ndalojnë kryerjen e krimeve të caktuara, për shembull, ku kryerësi urdhërohet që të mos veprojë ose kërcënohet që të mos veprojë në mënyrë të dhunshme ndaj viktimës. Megjithatë, sjellja e tillë tanimë ndalohet me të drejtën penale dhe nuk është e domosdoshme që kjo të ndalohet në mënyrë eksplicite në kuadër të urdhrit për mbrojtje civile.

3.3 Roli i gjykatave kundruall pajtimit të palëve

Siç është theksuar më parë në raport,¹²⁵ qëllimi kryesor i LMDHF-së është parandalimi i dhunës në familje përmes lëshimit të urdhrave të gjykatës, që përmbajnë masa të duhura për mbrojtje. Ndryshe nga Ligji për familje i Kosovës, LMDHF-ja nuk e parasheh procedurën për pajtimin e palëve.¹²⁶ Pavarësisht nga kjo, OSBE-ja ka monitoruar një numër të konsiderueshëm të rasteve të dhunës në familje, ku gjykatësit e kanë marrë përsipër që të inkurajojnë pajtimin ndërmjet viktimës dhe kryesit, siç edhe e ilustron shembulli në rastin vijues:

Më 21 prill 2011, viktima ka paraqitur kërkesën para gjykatës për urdhër mbrojtje emergjente kundër kryerësit, bashkëshortit të saj 22 vjeçar. Në kërkesë është treguar në hollësi historia e keqtrajtimit, e abuzimit fizik dhe psikik të ushtruar mbi viktimën.

¹²² Shih fq. 11, *sipër*.

¹²³ Neni 11(1)(1), LPDV, shënimi 1, *sipër*.

¹²⁴ Po aty, Neni 5(2).

¹²⁵ Shih Pjesën 2.2, *sipër*.

¹²⁶ Shih Ligji për familjen, Neni 59, dhe nga neni 76 deri 83, shënim 81 *sipër*. Veçanërisht në konstatet e shkukurëzimit, gjykata është e detyruar të tentojë të arrijë pajtimin formal dhe aktgjykimi për shkukurëzim u dërgohet palëve vetëm pas përfundimit të procedurës dhe vetëm nëse pajtimi nuka ka pasur sukses (Neni 77).

Gjykata ka mbajtur seancë dëgjimore më 6 maj 2011, në të cilën janë paraqitur si viktima ashtu edhe kryerësi i veprës. Në seancë, gjykatësi i ka inkurajuar palët që “të ia japin njëri tjetrit edhe një shans për zgjidhjen e problemeve të tyre përmes marrëveshjes.” Në bazë të këtij inkurajimi, viktima është pajtuar ta tërheqë kërkesën e saj për periudhën kohore dy mujore, me marrëveshjen që nëse kryerësi nuk përmbahet nga abuzimi “përfundimisht”, ajo e dorëzon kërkesën e re në gjykatë. Gjykata pastaj ka lëshuar vendimin për miratimin e tërheqjes së kërkesës sipas nenit 15(5) të LMDHF-së, i cili përcakton që kërkesa konsiderohet si e tërhequr, nëse në seancën e dëgjimit nuk paraqiten as viktima e as përfaqësuesi i autorizuar i viktimës.

Së pari, duhet të theksohet që neni 15(5) nuk është zbatuar në mënyrë të drejtë në këtë rast, meqë faktikisht viktima ka qenë në gjykatë kur është marrë vendimi. Më tej, pajtimi nuk parashihet në LMDHF dhe faktikisht bie në kundërshtim me qëllimin dhe dispozitat e tij, të cilat duhet të përcaktojnë mbrojtjen e viktimës nga dhuna në familje. Siç është theksuar më lartë në këtë raport ¹²⁷, përpjekjet gjyqësore për pajtimin e palëve janë të pavend në kontekstin e shqyrtimit të kërkesave për urdhrin për mbrojtje nga dhuna në familje, siç ilustron në shembullin e rastit në vijim:

Më 28 shkurt 2011, viktima ka paraqitur kërkesë për urdhër mbrojtje në gjykatë kundër dy vëllezërve të bashkëshortit të vdekur të saj. Në kërkesë përshkruheshin në hollësi marrëdhëniet e prishura me familjen e bashkëshortit në javët pas vdekjes së tij, dhe presionet psikike dhe e kërcënimit e shtuara ndaj saj nga dy kunetërit, duke e nxitur atë të largohet nga shtëpia e bashkëshortit dhe të shkojë diku tjetër. Situata ka arritur kulminacionin në një incident kur janë ndërruar drynat e shtëpisë në mungesë të saj dhe nuk i është lejuar qasja në shtëpi asaj dhe fëmijëve të saj. Pas ndërhyrjes së policisë, viktimës i është mundësuar të hyjë në shtëpi; megjithatë, me tu kthyer në shtëpi, viktima zbulon që njëri prej kryerësve ka hyrë në shtëpi dhe pas pak kohe, drynat janë ndërruar përsëri për herë të dytë. Që nga atëherë, viktima dhe fëmijët e saj nuk kanë mundur të kenë qasje në shtëpi, madje as t’i marrin gjësendet e tyre. Më 17 mars 2011, gjykata ka thirrur seancën për dëgjimore dhe ka bërë dëgjimin e dëshmive të viktimës dhe të kryerësve të veprës. Në përmbyllje të seancës dëgjimore, gjykatësi i ka pyetur kryesit e veprës, nëse mund të jepnin “ndonjë propozim për përmirësimin e marrëdhënieve dhe gjetjen e ndonjë zgjidhjeje.” Si përgjigje, palët kanë kërkuar që të shtyhet seanca derisa ata të gjejnë një zgjidhje. Më 6 qershor 2011, palët e vunë në dijeni gjykatën që kishin arritur “një marrëveshje gjyqësore” ku përfshihej kushti që viktima ta tërheqë kërkesën e saj. Gjykata ka lëshuar vendimin, duke e miratuar këtë “marrëveshjeje gjyqësore”. Më 25 qershor 2011, viktima është sulmuar nga njëri prej kryerësve dhe ka pësuar lëndime. Me këtë rast është thirrur policia dhe kryerësi i veprës është akuzuar me një numër të veprave penale, si pasojë e sulmit të viktimës. Gjykimi për këto akuza u zhvillua më 14 dhjetor 2011; kryerësi u dënua që i kishte shkaktuar lëndime të lehta trupore viktimës dhe që e kishte kërcënuar atë. Atij iu shqiptua dënimi gjashtë muaj me kusht për dëmtime të lehta trupore, si dhe gjobë në shumë 300 Euro për kërcënimin. Deri më sot, viktima nuk ka parashtruar kërkesë të re për urdhër mbrojtje.

OSBE-ja ka vënë në pah, madje edhe në rastet ku gjykata vendos të lejojë mjetet tjera juridike të kërkuara në kërkesë dhe të lëshojë urdhër mbrojtje ose urdhër për mbrojtje

¹²⁷ Shih shënimin 11, sipër.

emergjente, gjykatës shpeshherë i mbetet të merret me pajtimin e palëve, siç edhe e ilustron shembulli i rastit në vijim:

Më 25 maj 2011, viktimja parashtroi kërkesë para gjykatës për urdhër mbrojtje. Në kërkesë shtjellohet në hollësi historia e keqtrajtimit, duke përfshirë rrahjet e kryera mbi viktimën nga bashkëshorti i saj, gjatë periudhës së tyre të gjatë martesore. Dy muaj para parashtrimit të kërkesës, viktimja është larguar nga kryerësi. Kryerësi e ka ndjekur atë deri te shtëpia e vëllait të saj, ku ajo ka kërkuar strehim, ai e ka sulmuar atë dhe dy fëmijë e tyre të mitur. Viktimja ka pësuar lëndime si pasojë e sulmit. Më 24 qershor 2011, gjykata, pas dëgjimit të dëshmitë si të viktimës ashtu edhe të kryerësit, ka vendosur që të lëshojë një urdhër për mbrojtje. Megjithatë, në vend të periudhës 12 mujore, të kërkuar nga parashtruesja e kërkesës, gjykata ka vendosur ta lëshojë urdhrin për një periudhë kohore shumë më të shkurtër prej tre muajve. Në arsyetim, gjykatësi ka vënë në pah që është lejuar urdhri për mbrojtje “për t’i dhënë ca kohë palëve të mendohen dhe të marrin vendim për jetën e tyre të ardhshme.” Gjykatësi ka theksuar që ata janë ende të martuar dhe kanë dy fëmijë dhe që kryesit nuk mund “t’i mohohet e drejta për t’i takuar dhe kontaktuar fëmijët e tij”, dhe ka konkluduar që viktimja dhe kryerësi duhet “të ulen dhe vendosin si t’i rregullojnë marrëdhëniet dhe takimet e tyre familjare.”

Në shembullin e rastit të mësipërm, arsyetimi i gjykatës tregon që koha e shkurtër e urdhrin për mbrojtje kishte më shumë të bënte me dëshirën për të lehtësuar pajtimin në mes të palëve se sa me mbrojtjen e viktimës. Gjykata, me rastin e shqyrtimit të kërkesës për urdhër mbrojtje, do të duhej të kufizonte hetimin në çështjen nëse viktimja e ka pasur rastin për caktimin e masave mbrojtëse; nuk do të duhej të merret me çështje të tilla meqë palët duhet “të vendosin për jetën e tyre të ardhshme” ose “për të drejtën e kryerësit që t’i takojë dhe kontaktojë fëmijët e tij”.

Rastet, ku palët janë pajtuar para seancës dëgjimore, paraqesin një sfidë të veçantë për gjykatën. Në rastet e tilla, viktimja shpeshherë kërkon që të lejohet ta bëjë tërheqjen e kërkesës së saj. Megjithatë, LMDHF-ja nuk e parasheh procedurën e tillë për tërheqjen e kërkesës; në të vërtetë, rrethana e vetme që kërkesa mund të “konsiderohet e tërhequr” është vetëm kur viktimja nuk shfaqet në seancën dëgjimore, ndonëse është thirrur në mënyrë të rregullt. Më tej, përkundër pajtimit të palëve, faktet e parashtruara në kërkesë mund të tregojnë që përmbushja e nevojës për mbrojtjen e viktimës më së miri do të bëhej duke e lëshuar urdhrin për mbrojtje. Duke u bazuar në këtë, gjykatat duhet të kenë kujdes, që jo vetëm thjeshtë ta bëjnë “miratimin” e tërheqjes së kërkesës së viktimës, por në vend të saj të marrin parasysh të gjitha rrethanat e rastit, duke përfshirë këtu historinë e mëparshme të dhunës së ushtruar të kryerësit ndaj viktimës dhe të vlerësojnë nëse ka gjasë që dhuna të ndodh sërish pavarësisht nga pajtimi.

Shembulli i rastit të dhënë tregon në hollësi praktikën më të mirë në këtë drejtim:

Më 27 prill 2011, viktimja ka parashtruar kërkesë para gjykatës për urdhër mbrojtje nga kryerësi, bashkëshorti i saj. Në kërkesë tregohet në hollësi për historinë e një numri të incidenteve të dhunës fizike, që ka arritur kulminacionin në një incident të abuzimit fizik, që ka ndodhur pesë dita para paraqitjes së kërkesës dhe që ka rezultuar me lëndime të viktimës. Kopja e raportit të policisë, e dalë nga incidenti i është bashkëngjitur kërkesës. Më 13 maj 2011, gjykata ka thirrur një seancë dëgjimore, në të cilën kanë marrë pjesë si viktimja ashtu edhe kryesi i veprës; gjithashtu, ka qenë i

pranishëm edhe mbrojtësi i viktimave. Në seancën dëgjimore, viktimat e ka njoftuar gjykatën, që ajo dhe kryesi janë pajtuar dhe që kryerësi i ka premtuar se nuk do ta "bëjë gabimin e njëjtë në të ardhmen" dhe që ajo dëshiron ta tërheqë kërkesën e saj. Mbrojtësi i viktimave, ka argumentuar që urdhri për mbrojtje duhet të lejohet megjithatë, pavarësisht nga pajtimi i tyre, "sepse i pandehuri ka ushtruar dhunë disa herë ndaj viktimës [dhe] prandaj masat [e kërkuara për mbrojtje] do e shtonin sigurinë për viktimën dhe familjen e saj." Gjykata është pajtuar me mbrojtësin e viktimave dhe ka lëshuar urdhrin, duke theksuar që "është e domosdoshme mbrojtja e shëndetit, sigurisë dhe mirëqenia e [viktimës] dhe familjes së saj."

Gjykata, në shembullin e rastit të mësipërm ishte e mendimit që sipas LMDHF-së, ende kishte bazë për lëshimin e urdhrit për mbrojtje, edhe pse viktimat dhe kryerësi i veprës ishin pajtuar. Në disa raste, është e mundur që pajtimi i palëve e dobëson bazimin për lëshimin e urdhrit për mbrojtje. Megjithatë, duke e pasur parasysh historinë e dhunës në familje si në rastin e këtij shembulli, së bashku me qëndrimin e fortë të mbajtur nga mbrojtësi i viktimave, OSBE-ja është e mendimit që gjykata ka pasur të drejtë në refuzimin për t'u pajtuar me kërkesën e viktimës për tërheqjen e kërkesës.

4. PËRFUNDIM

Pavarësisht se janë shënuar disa përmirësime muajve të fundit në pajtim me kohën e kufizuar në dispozicion për aplikimet për urdhër mbrojtje nga dhuna në familje, OSBE-ja mbetet e brengosur që gjykatat në Kosovë ende nuk e ushtrojnë standardin e kërkuar për përkushtimin e vëmendjes së duhur ndaj mbrojtjes së viktimave të dhunës në familje përmes caktimit të masave për mbrojtje me kohë dhe në mënyrë efektive. Ky raport nënvizon brengat lidhur me shqyrtimin e kërkesave për urdhër mbrojtje dhe urdhër mbrojtje emergjente në rastet e dhunës në familje. Mangësitë e vërejtura janë akute në katër fusha në veçanti.

E para nga këto përfshin dështimin e gjykatave në Kosovë që t'i dëgjojnë dhe të marrin vendime për këto kërkesa brenda kornizës kohore të paraparë me LMDHF-në. Shembujt e rasteve, të paraqitura në hollësi në këtë raport, tregojnë që një numër shumë i madh kërkesave mbeten të pazgjidhura me javë e madje edhe me muaj të tërë dhe shkojnë përtej afateve të caktuara për zgjidhjen e tyre. Vonesat e kësaj natyre mund të kenë pasoja shumë serioze për viktimat e dhunës në familje, të cilat i ekspozohen rreziqeve si: sulmi, lëndimet apo edhe më keq se këto.

Fusha tjetër që përbën brengë përfshin dy mangësi serioze në LMDHF. E para prej këtyre mangësive është mosbërja e dallimit të duhur ndërmjet urdhrit për mbrojtje dhe urdhrit për mbrojtje emergjente. Mungesa e bërjes së dallimit të qartë ndërmjet dy llojeve të urdhrave mund të shkaktojë huti si te viktimat ashtu edhe te gjykatat. Viktimat mund të hutohen rreth asaj se cili urdhër është më i duhuri për gjendjen e tyre. Gjithashtu, gjykatave u mungon udhëzimi legjislativ kur marrin vendim, nëse dëshmia e paraqitur nga parashtruesi i kërkesës e mbështet më së miri lëshimin e urdhrit për mbrojtje apo urdhrit për mbrojtje emergjente. Mangësia e dytë në LMDHF lidhet me neutralitetin gjinor. Në LMDHF nuk është përfshirë ndonjë njohje, që dhuna në familje ndikon mbi gratë në veçanti dhe kjo përbën një formë të diskriminimit dhe shkeljes së të drejtave të grave.

Fusha e tretë që përbën brengë ka të bëjë me mangësitë në formën dhe përmbajtjen e urdhrave për mbrojtje të lëshuara nga gjykata. Ekzekutimi i urdhrit për mbrojtje mund të

pengohet kur urdhri nuk përcaktohet qartë dhe me precizitet në rastin kur jepet urdhri për masat mbrojtëse nga gjykata. Në rastet ku vendimi për të lejuar ose refuzuar kërkesën për urdhër mbrojtje nuk arsyetohet tërësisht, atëherë e drejta e palëve për të parashtruar ankesë kundër vendimit ose për të aplikuar për zgjatjen apo ripërtëritjen e urdhrin mund të komprometohet.

Në fushën e katërt që përbën brengë përfshihet roli i gjykatave kundruall pajtimit në mes viktimës dhe kryesit të veprës. Kërkesat e parashtruara për urdhër mbrojtje sipas LMDHF-së kanë dallim nga kërkesat e parashtruara për mjete tjera juridike sipas Ligjit për familje në Kosovë. Gjykatat nuk kanë obligim t'i ndihmojnë palët për t'u pajtuar, faktikisht në kontekstin e rasteve të dhunës në familje, inkurajimi i pajtimit mund të ketë efektin e mohimit të mbrojtjes së kërkuar nga viktimat. Më tutje, në rastet ku viktimat dhe kryesi i veprës pajtohen para mbajtjes së seancës dëgjimore, gjykatat nuk duhet që thjeshtë vetëm ta miratojnë kërkesën e viktimës për tërheqjen e kërkesës. Pavarësisht nga pajtimi i palëve, përmbushja e nevojës për mbrojtjen e viktimës më së miri do të bëhej, duke e lëshuar urdhrin për mbrojtje.

OSBE-ja është e mendimit që, pavarësisht nga dy mangësitë e sipërpërmendura të LMDHF-së, nevojat e viktimave të dhunës në familje janë adresuar në masë të mjaftueshme përgjithësisht në kornizën legjislative ekzistuese. Megjithatë, ashtu siç e ka vënë në dukje Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut, kundërshtimi nuk është normativ, ai “mbështetet në respektimin e zbatimit efektiv të ligjeve dhe standardeve ekzistuese.”¹²⁸ Në Kosovë, në njërin anë ekziston një zbrastje e madhe ndërmjet kornizës normative që ka për qëllim mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje dhe në anën tjetër zbatimi i kësaj kornize normative nga gjykatat. Në shumë raste të vëzhguara nga OSBE-ja, mangësitë në procesin e shqyrtimit të këtyre kërkesave janë mjaft serioze, për të cilat nuk mund të thuhet që viktimat e dhunës në familje kanë pasur qasje në mjetet juridike efektive. Aty, ku viktimat e dhunës në familje nuk kanë qasje në mjete juridike efektive, atëherë nuk është plotësuar kërkesa për standardin e përkushtimit të vëmendjes së duhur dhe aty ku kërkesa për standardin e përkushtimit të vëmendjes së duhur nuk është plotësuar, atëherë nuk mund të thuhet që autoritetet vendore janë liruar nga obligimi i tyre pozitiv për mbrojtjen e viktimave të tilla nga aktet e mëtejme të dhunës nga duart e kryerësve të veprës.

5. REKOMANDIMET

Për Kuvendin e Kosovës:

- Të marrë parasysh plotësim-ndryshimin e Ligjit për mbrojtje nga dhuna në familje për të artikuluar më qartë kriteret, të cilat e bëjnë dallimin ndërmjet urdhrin për mbrojtje dhe urdhrin për mbrojtje emergjente;
- Të marrë parasysh plotësim-ndryshimin e Ligjit për mbrojtje nga dhuna në familje në mënyrë që të jetë në përputhje me standardet ndërkombëtare, duke e pranuar që gratë në veçanti ndikohen nga dhuna në familje dhe se kjo përbën një formë të diskriminimit dhe shkeljes të të drejtave të grave.

¹²⁸ Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut, Rezoluta 2003/45 për Eliminimin e dhunës ndaj grave, 23 prill 2003, Neni 2.
<http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/92369a7e29927af3c1256d1f004196ce?Opendocument>
(qasur më 1 Mars 2012).

Për kryetarët e gjykatave komunale:

- Të ndërmarrin hapa të menjëhershëm ashtu që gjykatat të jenë në përputhje të plotë me afatin kohor prej 24 orësh për shqyrtimin e kërkesave për urdhër për mbrojtje emergjente, si dhe afatin kohor 15-ditor për shqyrtimin e kërkesave për urdhër për mbrojtje;
- Të ndërmarrin hapa të menjëhershëm për të krijuar postin e “gjyqtarit kujdestar” gjatë fundjavave, me ndërrime për secilin, ashtu që kërkesat për urdhër për mbrojtje emergjente të parashtruara të premtën të mund të shqyrtohen brenda afatit 24-orësh.

Për gjykatësit e gjykatave komunale:

- Kur kërkesa është e dykuptimtë, apo kur faktet e parashtruara në kërkesë e mbështesin lëshimin e një urdhri tjetër nga ai që kërkohet nga viktimat, të qartësohet mjeti që kërkohet – pra urdhër për mbrojtje apo urdhër për mbrojtje emergjente – para se të merret vendimi për kërkesën;
- Të përmbahen, para shqyrtimit të kërkesave për urdhër për mbrojtje dhe urdhër për mbrojtje emergjente, nga inkurajimi i palëve për pajtim;
- Në rastet kur palët pajtohen para seancës së shqyrtimit, të merret parasysht, në bazë të fakteve të parashtruara në kërkesë, nëse viktimës duhet t’i mundësohet tërheqja e kërkesës;

Për Institutin Gjyqësor të Kosovës:

- Të vazhdojnë me organizimin e trajnimeve për gjykatësit civil në shqyrtimin e kërkesave të parashtruara për urdhër mbrojtje sipas Ligjit për mbrojtje nga dhuna në familje.